DE STICHTING VAN SINGAPORE, DE AFSTAND ER- VAN MET MALAKKA DOOR NEDERLAND, EN DE BRITSCH E AANSPRAKEN OP DEN LINGA- RIOUW-ARCHIPEL.

DOOR

P. H. VAN DER KEMP.

Literatuur-opgave.

In deze verhandeling zal ik o. a. verwijzen naar de volgende schrifturen onder de daarnevens gevoegde verkortingen:

- a. *De Nederlanders in Djohor en Siak* door E. Netscher (1870): *Netscher*.
- b. *Memoir of the life and public services of Sir Thomas Stamford Raffles* door zijne weduwe. In 1830 verscheen de groote uitgaaf in één deel; in 1835 eene kleine in twee deelen: *Memoir*.
- c. *Sir Stamford Raffles* door Hugh Edward Egerton (1900): *Egerton*.
- d. *The life of Sir Stamford Raffles* door Demetrius Charles Boulger (1897): *Boulger*. Zie mijne beoordeeling over dezen jingo-schrijver in *De Singapoorsche Papieroorlog* bl. 390; ov. 2.
- e. *Geschiedenis en verklaring van het tractaat van 17 Maart 1824* door C. M. Smulders (1856): *Smulders*.
- f. *Bijdragen tot de geschiedenis der onderhandelingen met Engeland betreffende de overzeesche bezittingen 1820—1824* (1863) van Jhr. Mr. P. J. Elout van Soeterwoude: *Bijdr. E*.
- g. *Brieven van A. R. Falck* door O. W. Hora Siccama, 2^e uitg. (1861): *Br. F*.
- h. *Ambts-Brieven van A. R. Falck 1802—1842* door denzelfden (1878): *Ambtsbr.*
- i. *Het Nederlandsch gezag over Java en onderhoorigheden sedert 1811* door M. L. van Deventer: *V. D*.
- j. *Correspondence, Despatches, and other Papers, of Viscount Castlereagh, second Marquess of Londonderry*. Vol. IV (1853): *Corr*.
- k. *Historical characters van Sir Henry Lytton Bulwer*, waarvan in het 2^e deel (1868) eene verhandeling over „Canning, The brilliant man”: *Characters*.

6e Volgr. X.

21

- l. *The Asiatic Journal and Monthly Register for British India and its dependencies*. London: *Asiatic Journal*.
- m. *Notice et souvenirs biographiques du comte Van der Duyn de Maasdam et du baron de Capellen*. Recueillis, mis en ordre et publiés par leur ami le *l^{on} C. F. Sirtema de Grovestins* (1852): *Notice*.
- n. Van denzelfden De Grovestins: *Mémoires in handschrift op de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage*: *M. S. M.*

Van mijne hand in de „Bijdragen” van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië:

- o. *De Singapoorsche Papieroorlog*, dl. XLIX (1898), bl. 389: *S. P.*
- p. *De Commissiën van den schout-bij-nacht C. J. Wolterbeek naar Malakka en Riouw*, dl. LI (1900) bl. 1: *M. R.*
- q. *Fendall's en Raffles' opvattingen in het algemeen omtrent het Londensch tractaat van 13 Augustus 1814*, dl. XLVII (1897), bl. 341: *Opvattingen*.
- r. *Palembang en Banka in 1816—1820*, dl. LI (1900), bl. 311: *Palembang*.
- s. *Raffles' Atjeh-overeenkomst van 1819*, dl. LI (1900), bl. 159: *Atjeh*.
- t. *De Nederlandsche factorijen in Vóór-Indië in den aanvang der 19^e eeuw*, dl. LIII (1901), bl. 285: *Factorijen*.

Verder in *De Tijdspiegel*:

- u. aflevering April 1899, bl. 393, *Hendrik Fagel's ontslag uit den staatsdienst in 1823: Fagel's ontslag*.
- v. aflevering Juli 1898, bl. 229, *Mr. C. T. Elout als commissaris-generaal in Nederlandsch-Indië: Elout als C. G.*

Eindelijk van mijne hand nog:

- w. *Brieven van en aan Mr. H. J. van de Graaff 1816—1826. Eene bijdrage tot de kennis der Oost-Indische bestuurstoestanden onder de regeering van G. A. G. P. baron Van der Capellen*. In twee stukken, uitmakende deel LII der *Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen* (1901): *Van de Graaff*.

Al de Engelsche aanhalingen uit handschriften, in deze verhandeling voorkomende, ontleende ik aan de *Bisschop-verzameling*, behoudens de uitzonderingen, die ik uitdrukkelijk vermeld; vandaar, dat ik hier niet de aanwijzing *B* geef, gelijk ik dit in vroegere verhandelingen deed. Het zij hierbij opgemerkt, dat menig stuk in die verzameling op mijn onderwerp betrekking hebbende, niet, dan wel slechts ten deele, gebruikt werd, omdat het mij van te weinig belang voor publicatie toescheen. — De aanwijzing *B. Z.* wil zeggen: uit het archief van het departement van *Buitenlandsche Zaken*.

's Gravenhage, Juni 1902.

I.

De sultan Abdoerrahman van het Linga-Riouwsche rijk en zijn broeder toekoe Long.

In de dagen, dat de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie ten val neigde, tegen het einde der 18^e eeuw, regeerde zekere sultan *Mahmoed* over het Djohorsche rijk, dat zich zoowel over het schiereiland Malakka als over den Linga-Riouw-archipel uitstreckte (a). Viermaal had hij zich in den echt begeven:

1° met eene dochter van den *bandara van Pahang*, den ondervorst op de westkust van het schiereiland; uit dit huwelijk ontsproten geene kinderen. Toen:

2° met eene *gewone Boegineesche*. Deze schonk hem een zoon, dus *Mahmoed's* oudsten, dien later *Raffles* voor de inbezitneming van Singapore zou gebruiken; hij heet in de stukken *toekoe Lon* (of *Long*), *tong Koelon*, *joeng Koelon*, *Soeloeng*, *Hoesin*. De eerste was zijn geboorte-, de laatste zijn door *Raffles* gewettigde sultansnaam. Vervolgens:

3° met de dochter van een *Maleischen groote*, *bandara Hasan*. Deze vrouw baarde een zoon, die de opvolger van *Mahmoed* zou worden, met voorbijgang derhalve van den ouderen zoon, zijnde deze „van eene gemeene verpandeling, genaamd *Mako*, afkomstig, en komt in geene aanmerking omtrent het successieregt”, schreef in Februari 1796 onze resident van Riouw. Bij de naamgeving van den jongere was reeds, volgens *Netscher* (b), op zijne sultans-toekomst gerekend; als regel gold toch bij de Maleische vorsten, dat zij om den anderen een naam van gelijken oorsprong voerden. Zoo behoorde op sultan *Mahmoed* eene samenstelling met het woord *Abdi* te komen, en dientengevolge kreeg de tweede zoon den naam van *Abdoerrahman*. Eindelijk trouwde *Mahmoed* nog:

4° met eene dochter van den *Boegineeschen onderkoning*. Elders heb ik uiteengezet (c), dat feitelijk de *Boegineesche onderkoning*, resideerende op het eilandje *Penjingat* of *Mars*, nevens het eiland

(a) Verg. M. R. bl. 27—28.

(b) Zie bl. 247—249.

(c) In M. R. bl. 21 en 28.

Riouw, het Djohorsche rijk bestierde, waartoe hij door den te Linga gevestigden vorst gemachtigd werd, hetzij voor bijzondere gevallen, als contractensluiting, hetzij voor algemeene, als het besturen van den *Riouw*-archipel. De dame heette *toekoe Poetri*; weduwe geworden, speelde zij eene eigenaardige rol, die, vooral als dochter van den onderkoning, mij niet recht duidelijk is. Een feit is het, dat ze ons bijzonder veel last veroorzaakte.

Sultan Mahmoed meende tijdig voor de toekomst van de kroon te moeten waken, hetgeen hij deed door onderkoning Djafar bij acte van 30 December 1811 tot algemeen gemachtigde in geval van overlijden aan te wijzen, met bevoegdheid tevens den opvolger te benoemen. Dit staat althans vermeld in een stuk van Maleische grooten, hetwelk bij de latere twisten van onze regeering met de Britsch-Indische aan deze is overgelegd (a); doch telkens stuit men op onnatuurlijkheden, die vermoedelijk zouden verdwijnen, indien we beter op de hoogte der inlandsche denkbeelden waren. Zoo toch *Abdoerrahman* de aangewezen opvolger was, scheen het overbodig, dat onderkoning Djafar gemachtigd werd om een opvolger te benoemen. Wij zullen echter hooren wat Farquhar ervan vertelde.

Den 12^{en} Januari 1812 overleed Mahmoed, en reeds den volgende dag werd Abdoerrahman ten troon verheven. Het Engelsch tusschenbestuur heeft er geen oogenblik aan gedacht, om de rechtmatigheid dier opvolging te betwisten; ook later schreven de belhamels van het *Singapore*-schandaal, vóór dit had plaats gevonden, brieven aan *sultan Abdoerrahman*; evenzoo werd nog kort vóór de stichting der havenstad, het Farquhar-tractaat onder erkenning van Abdoerrahman's gezag en dat van diens onderkoning gesloten (b). Eerst na dat schandaal heette het bij Raffles, dat de opvolging eene konkelarij was geweest van den onderkoning, die er geen zeggen over gehad zou hebben, terwijl Farquhar wist te vertellen (c), dat bij het overlijden van Mahmoed, de oudste zoon afwezig was, en dat intusschen, doch slechts *tijdelijk*, Abdoerrahman tot sultan werd benoemd, omdat, volgens Maleische opvattingen, geen sultan begraven kon worden, alvorens er een nieuwe sultan was (d).

(a) Zie het stuk in noot (a) S. P. bl. 519; ov. 131.

(b) Zie het breede betoog, met de oorspronkelijke stukken als noten toegevoegd, S. P. bl. 511 vv., ov. 123 vv.

(c) In een stuk van 12 Februari 1820 aan Calcutta.

(d) „The Rajah Moodha of Rhio, together with some of the chiefs in authority at Lingin deemed it expedient, in conformity to the Malay

Dat reeds aanstonds de wijze van vervanging tot verdeeldheid in de sultansfamilie moet aanleiding hebben gegeven, is buiten kijf, al bleek het mij weer niet helder, waar eigenlijk de quaestie heeft gelegen. Immers, die sultansweduwe toekoe Poetri verwijderd zich bij het overlijden van haar gemaal met de kroonsieraden, en zonder dat deze in het bezit van den nieuwen vorst waren, kon hij zich niet volkomen als gehuldigd beschouwen. Bij de nauwe verwantschap tusschen mevrouw Poetri en vader Djafar, die dan toch voor Abdoerrahman opkwam, schijnt de weerstand te vreemder. Poetri verklaarde de emblemten alléén te willen afgeven, indien toekoe Long en de toemenggoeng van Djohor de verheffing van Abdoerrahman goedkeurden. Die toemenggoeng was ook al een ondervorst op het schiereiland Malakka, en binnen zijn kring lag Singapore. Uit de gestelde voorwaarde zou blijken, dat beide grootheden bezwaren hadden; doch zoo ze die dan ook hebben gehad, uit tal van brieven, die beiden aan Abdoerrahman schreven, is gebleken, dat ze dezen inderdaad als sultan erkenden (a). Poetri bleef nochtans de regalia houden.

Ook uit eene correspondentie, die toekoe Long in 1813 met den resident van Malakka, den heer Farquhar, voerde, blijkt, dat destijds den oudsten zoon de troonsbestijging zijns broeders was tegengevallen. Hij klaagde namelijk aan Farquhar over zijn geldnood en over de achteruitzetting. Bij het leven zijns vaders had hij zich, volgens zijn verhaal, naar Pahang moeten begeven, ten einde de dochter van den bandara aldaar te huwen. Hij was eerst naar Linga gegaan om van zijn vader afscheid te nemen en toen had de sultan gevraagd, waar Long na zijn huwelijk dacht te gaan wonen. Hij had daarop *Riouw* genoemd. — „Dan zal Linga uw jongeren broeder behooren en Riouw aan u zelf”, zou papa toen geantwoord hebben; heel huiselijk dus. Aldus gerustgesteld over zijne toekomst, was Long naar Pahang vertrokken en er in het huwelijksbootje gestapt. Drie maanden verbleef hij op het schiereiland, toen 's vaders doodstijding hem bereikte; maar de ongunstige moesson belette hem onmiddellijk over te komen. Hiervan

customs to put the younger brother of Taun Kao Long, then present, for a time on the throne as regent, in order that the corpse of the sultan Mahmood might be interred which ceremony could not have taken place during an interregnum.”

(a) Zie de noten op bl. 514 vv. M. R.; ov. 126 vv. en de laatste alinea der bijl. 57 aldaar: bl. 521; ov. 183.

nu maakte Abdoerrahman gebruik — schreef Long — om tot sultan te worden verheven; pogingen om eene tegenpartij te vormen, mislukten en zoo wendde hij zich tot den resident van Malakka om hulp. De heer Farquhar liet het echter bij vriendelijke brieven, daar hij zich niet met de binnenlandsche aangelegenheden des rijks wilde inlaten (a).

Na dien tijd hooren we voorloopig niets meer van mijnheer Long. In onze archieven (natuurlijk voor zoover ik ze gelezen heb) vond ik slechts éénmaal zijn naam vermeld. Bij brief namelijk dd. 19 November 1818, toen schout-bij-nacht Wolterbeek op de reede van Riouw lag, ten einde het ons bekende Riouwcontract te sluiten (b), beklaagde zich Long bij Wolterbeek, dat het vorige jaar, prauwen van hem en zijne Pahangsche verwanten, die naar Java's noordkust ten handel waren gevaren, door onze marine in beslag waren genomen en aangehouden bleven. „De reden daarvan”, schreef hij, „die wij gehoord hebben, is enkel, dat de equipage van gemelden kruiser aan ons volk gevraagd heeft naar den naam van een berg, dien ons volk niet kende, dewijl het nieuwelingen en ook niet gewend waren naar Java te varen, en derhalve de zee- en landgewoonten of wetten van de Compagnie nog niet weten; zoo ze ook iets misdaan hebben aan den kruiser, kon de Compagnie het vergeven, in stede van ze zoo lang aan te houden, als hebbende hoegenaamd geen Compagnie's verboden handel gedreven, noch iemands goederen gestolen, dan wel vermoord, noch zonder pas gevaren, want ze hadden er wel degelijk eene; derhalve verzoeken wij onzen vriend ons daarin te helpen. Eindelijk nog enkel er bij te voegen, dat er niets is, dat wij onzen vriend, als een teeken van regard kunnen aanbieden, dan onze hartelijke groeten.” — Long noemt zich in dat schrijven „oudste broeder van den tegenwoordigen Sultan van Johor, Pahang enz.” (c)

Wie der twee broeders de minst beteekenende was, kan ik niet uitmaken. Volgens het bestuur van Pinang, dat Raffles' handelingen afkeurde, was die Long iemand van „the most slender intellect” (d); Raffles daarentegen beweerde, dat Abdoerrahman was „of weak intellect” (e), en dat hij juist dáárom door onder-

(a) Zie de correspondentie-stukken in bijl. 1.

(b) Zie bl. 29 vv. M. R.

(c) Wolterb.-verz. in 's Rijks Archief. De schout-bij-nacht bood de klacht den Gouv. Gen. aan.

(d) Zie den brief in bijl. 66 S. P.

(e) Zie Raffles' brief dd. 13 Februari 1819 in S. P., bl. 511 noot b; ov. 123.

koning Djafar tot vorst was verkozen, met voorbijgang van Long (a). Volgens de voorstelling onzer regeering, na het schandaal aan den gouv. gen. van Bengalen dd. 25 Maart 1819 gegeven (b), leefde Long onder toezicht en op kosten van den sultan; natuurlijk dat Raffles en Farquhar dit positief onjuist verklaarden: "decidedly incorrect" (c); Long stond geheel op zichzelf, schreef nog Farquhar dd. 12 Februari 1820 naar Calcutta (d), hij leefde van zijne eigen inkomsten, verklaarde Raffles dd. 31 December 1819 (e). — Dat Abdoerrahman inderdaad even weinig beteekende, kunnen wij o. a. ook eenigszins opmaken uit zijne correspondentie met Wolterbeek over den Riouwschen opstand van 1819—1820 (f). Wel heb ik in noot a bl 537 van mijne S. P.-verhandeling (ov. bl. 149) opgemerkt, dat, volgens Wolterbeek, de sultan Abdoerrahman werd gehouden voor een "doorslepen vos", doch bij nadere overweging geloof ik,

(a) „why the Radja Mooda has employed his name in opposition to the substantial rights of the elder, against whom I am not aware, that such a charge has been made.”

(b) S. P. bl. 496; ov. 108.

(c) In Raffles' brief dd. 31 December 1819 aan Calcutta.

(d) „His Highness Taun Kao Long resided at Rhio from the period of his return from Pahang, where he subsisted on a portion of the revenues of his father's dominion; but acknowledged no obligation or superior authority to his own.”

(e) „Of the nature of his situation at Rhio, a judgment may be formed from the dispersion of his family at the period of my arrival at Singapore. He had then one wife at Pahang, one at Rhio, and his eldest son and heir was resident at Singapore. He himself had shortly before been at Singapore, was stated to be then in the Straits and on the eve of going to old Johore. Rhio being the Port of trade, and consequently yielding the principal revenue of which he had a share, it was necessary to his interests under existing circumstances that he should make it his principal residence, but that residence was perfectly optional and in no way effected his independence or rights. To those who are in the least acquainted with the nature of Malay society and the manner in which the Independent chiefs are frequently congregated at Rhio, where each maintains his separate feudal and unlimited authority over his own vassals and followers, in a manner as independent as if afloat, it cannot appear singular that under the circumstances of this Prince, he should have kept possession of the personal establishment and property at Rhio which he possessed before his father's death; nor will it be for a moment supposed that in so doing, he in any way fell under the authority or care of the Raja Mooda who could not by his birth or station exercise any legitimate controul over any of the Malay population, who possessed no territorial influence, and whose rule was exclusively confined to the Bugguese and the trade of the Port.”

(f) M. R. bl. 68—69.

dat de schout-bij-nacht daarmede den onderkoning Djafar op het oog heeft gehad, over wien ook door anderen lang niet ongunstig werd geoordeeld (*a*).

II.

Het contract van 30 Januari 1819 met den toemenggoeng van Djohor en dat van 6 Februari d. a. v. met toekoe Long, waarbij Singapore eene Britsche vestiging werd.

Oorspronkelijk was de verhouding van Raffles en Farquhar met sultan Abdoerrahman geheel normaal geweest. De eerste, die bij zijn optreden te Benkoelen wellicht van den heelen toekoe Long niets wist, had den vorst een brief dd. 28 Juni 1818 geschreven, waarin o. a. de aankomst te Benkoelen medegedeeld en tegen de Nederlanders gewaarschuwd werd (*b*); wat betreft den Britschen resident van Malakka, toen deze medio 1818, op het vernemen van de komst der commissie Wolterbeek-Timmerman Thyssen, er vandoor was gegaan om òn op Borneo òn in den Linga-Riouw archipel vasten voet te krijgen vóór de Hollanders er zouden komen, had ook Farquhar een brief aan sultan Abdoerrahman geschreven, ten einde den vorst van 's residents spoedige komst te verwittigen; daarna was Farquhar zelf te Linga gekomen en had den sultan nogmaals geschreven, zoomede gesproken; de sultan ontving den resident allervriendelijkst, doch verwees hem voor het doen van zaken naar onderkoning Djafar te Riouw, daar hij, sultan, zich niet rechtstreeks met regeeringsaangelegenheden inliet (*c*). Dat wilde natuurlijk geenszins zeggen, gelijk na het Singapore-schandaal beweerd werd, dat Abdoerrahman zelf ontkende vorst te zijn, evenmin als dit het geval zou wezen bij een constitutioneelen potentaat, die naar zijne ministers verwijst. Farquhar nam de onthouding dan ook volstrekt niet in dien geest op; zijn verslag van de Riouw-reis maakt er evenmin met een woord melding van (*d*). Integendeel, hij gevoelde

(*a*) Palembang bl. 634; ov. 304.

(*b*) *Opvattingen* bl. 461; ov. 121.

(*c*) In den brief, dien ik S. P. bl. 444 noot a (ov. 56) opnam, wordt tweemaal door den vorst gesproken van „mijn vader, den onderkoning”: verg. bl. 315 hiervóór, sub 4. — Ik maak ook van deze gelegenheid gebruik om er de aandacht op te vestigen, dat Farquhar mededeelt van te zijn aangekomen den 12^{en}, terwijl de Sultansbrief gedateerd is den 11^{en}.

(*d*) Opgenomen als bijl. 8 S. P.

zich, blijkens zijne mededeelingen aan Wolterbeek en Timmerman Thyssen, recht voldaan, dat hij een contract had kunnen sluiten met „padoeka Sri Sultan Abdoerrahman Shah, die den koninklijken zetel en de heerlijkheid in de landen Djohor, Pahang en onderhoorigheden bezit”, gelijk het verdrag luidde, waarbij radja Djafar verklaard werd opgetreden te zijn „vanwege den sultan van Djohor, Pahang en onderhoorigheden” (a).

Lastige stukken alzoo, toen na den Singapore-afstand door sultan *toekoe Long*, Abdoerrahman als de wettige vorst moest weggecijferd worden; doch de heeren stonden voor niets. Ziehier hoe ze het verklaarden.

Resident Farquhar had zich op een gelukkig oogenblik die correspondentie van 1813 met Long herinnerd en nooit, beweerde hij, had hij een oogenblik aan de wettigheid van Long's aanspraken getwijfeld! Abdoerrahman was, naar de bedoeling, slechts een oogenblikje ten troon verheven, ten einde, gelijk ik mededeelde, vader Mahmoed behoorlijk te kunnen begraven. Long's schoonvader, de bandara van Pahang immers, zou zóó vertoornd geweest zijn over Abdoerrahman's gemeenen streek van op den troon te blijven, dat Pahangs vorst geweigerd had Long naar Riouw te vergezellen. Ja, het wordt in de Engelsche verantwoordingsstukken nog mooier. Abdoerrahman zelf bleek ten slotte zóó overtuigd van het onrecht tegen zijn broeder begaan, dat hij zich bereid had verklaard de plaats te ruimen, doch hiervan was niets gekomen, omdat onderkoning Djafar en zijne Boegies het niet wilden toelaten (b). De broeders, die dan ook altijd

(a) Zie over het onderhoud tusschen Farquhar en onze commissarissen S. P. bl. 402—403; *ov.* 14—15.

(b) Zoo verhaalt Farquhar in zijne verantwoording van 12 Februari 1820 aan het Britsch bestuur te Calcutta: „That on Taun Kao Long's return from Pahang to Rhio he found the local authorities, both there and at Lingin, from selfinterested motives, not disposed to attend to his claims of succeeding to his father's throne, and that, notwithstanding every endeavour on his part to obtain his just and legitimate rights, he had, in the most vexatious manner, been put off from day to day, and year to year with evasive answers and vain difficulties, about assembling the chiefs of the empire to crown him in consequence of those chiefs themselves finding it their interest to keep the empire as long as possible in its present disorganised and divided state, that they might continue to exercise uncontrolled authority within their respective countries; permitting Taun Kao Potree (who resides at Rhio) one of the widows of Sultan Mahmood (but not the mother of either Taun Kao Long or his half-brother the Rajah of Lingin) to retain to this day possession of the regalia of the empire without which no sovereign of Johore can be regularly crowned.”

heel wel waren geweest — de correspondentie van 1813 geeft anders dien indruk niet! — scheidden daarop van elkander in vrede (a). Abdoerrahman ging te Linga, Long te Riouw wonen; doch bevorens hadden zij, zoomede de onderkoningen van Djohor en van Riouw een contract gesloten, waarbij de havenrechten onder elkander verdeeld waren. En daardoor, én dank de inkomsten der bezittingen, die sultan Mahmoed den oudsten zoon had nagelaten, kon toekoe Long behoorlijk te Riouw leven, totdat de Hollanders kwamen en op een goed deel der rechten beslag legden.

Maar dat Farquhar-tractaat dan, waarin uitdrukkelijk Abdoerrahman als sultan was aangenomen?? — Nu ja, schreef Farquhar dd. 23 Februari 1820, daarop moet zoo nauw niet gelet worden: er was destijds geene andere manier om een contract te sluiten (b). En Raffles, geheel in zijn karakter blijvende, dikte de leugens nog wat aan, door er in een schrijven dd. 6 Januari 1820 het

(a) „I must further beg leave to state that during my mission to Lingin in August, 1818 at the first public interview I had with the Rajah, where all the nobles and chiefs were assembled, he publicly declared that he was not Sultan and requested I would not address him so: which clearly proves that the title has been forced upon him by the Rajah Moodha and others interested in keeping him on the throne; and not with his own consent. The two brothers in question have always continued on terms of strict personal friendship to this moment, and as neither the Bandhara of Pahang or Tomongong of Singapore, the only two hereditary grand Chiefs of the empire, appear to have ever sanctioned or in any way publicly acknowledged the present Rajah of Lingin as the legitimate Sultan of Johore, it clearly follows that the title has been usurped and *forced* upon the younger brother to serve the views of the Rajah Moodha and his adherents at Lingin, who, by this means have engrossed the authority and revenues of both Rhio and Lingin amongst themselves to the exclusion of the rightful heir.” Verantwoording van Farquhar dd. 12 Februari 1820.

(b) „It may be proper also in this place to explain the circumstances relative to the commercial treaty (concluded by me at Rhio on the 19th of Augst 1818) having been executed by the Rajah Mudah there, in the name of His Highness Abdul Rahman of Lingin as Sultan of Johore and Pahang, whilst that Prince had previously disavowed his right to the title. — The fact is that I found the Rajah Mudah of Rhio to be the only chief at that time in power with whom the requisite treaty could be formed and that he deemed himself sufficiently warranted in making use of the name of His Highness Abdul Rahman as the sovereign of Johore, Pahang and Dependencies, notwithstanding the public declaration to the contrary made by that Prince himself in my presence, I did not deem it expedient under existing circumstances to throw difficulties in the way which could only have led to unpleasant discussions tending to procrastinate, if not to occasion a total failure of the objects of the mission.”

Calcuttaasch bestuur op te wijzen, dat het immers niet was *geratificeerd* en derhalve geene waarde had! (a) Voor geen onzin schaamde men zich blijkbaar.

Oorspronkelijk, bij de plannen tot vestiging van Singapore, was toekoe Long geheel buiten de zaak gelaten; deze zat rustig te Riouw, toen Raffles en Farquhar de ligging van de havenplaats kwamen opnemen. Het eiland en de omgeving behoorden tot het gebied van den toemenggoeng van Djohor en met hem uitsluitend werd het plan bekonkeld. Dit hoofd bracht hen op het idee (zoo is althans de voorstelling; Farquhar zal echter wel eerst een duwtje hebben gegeven en Raffles zal wel de rijksdaalders hebben doen klinken), dat eigenlijk niet Abdoerrahman, doch toekoe Long de wettige sultan was. Raffles schreef aan Calcutta dd. 6 Januari 1820 — wat eene heerlijke eerlijkheid toch! — dat hij zóo onder den indruk van deze mededeelingen kwam, dat hij sultan Abdoerrahman meende te kunnen laten loopen, hetgeen het voordeel aanbood, nu ook de Nederlanders met hun Wolterbeek-contract te kunnen ontwijken (b). Het fraaiste was, dat de toemenggoeng van Djohor alvast dd. 30 Januari 1819 bij contract het eiland Singapore aan Engeland afstond — „a preliminary treaty”, heet het in het

(a) „It is true that in this treaty reference is made to the authority of the Chief at Lingen as Sultan of Johore, it was indispensable that the Rajah Mooda should acknowledge some superior, and it suited his interests to allude to this one, but it was impossible after what had passed between the Rajah of Lingen and major Farquhar that an attempt could be made to have it ratified by that Chief; accordingly no such attempt was made. The treaty was thus left incomplete, and the question is as far as concerned the Sultan of Johore still remained in doubt, but dit not appear at the time an object worthy of investigation.” S. P. bl. 539; ov. 151.

(b) „When I found that the Dutch had thus superseded us at Rhio, it was evident I could not interfere at that port without a direct collision with the Dutch authorities, but when I obtained from the Tomongoong at Singapore a confirmation of all the circumstances which I had heard respecting the legitimate successor to the throne, and further learnt from undoubted authority that no installation had taken place since the death of Sulthan Mohamed, that the regalia were still in possession of his widow, and that the succession might be considered in dispute, it occurred to me that as the Tomongoong supported and acknowledged the Prince who appeared to me to have the legitimate title, our object might be obtained within his dominions by our acknowledging that Prince, who it appeared had in no way committed himself to the Dutch authorities, and was at liberty to treat with us or any other power which might be inclined to enter into alliance with him.” S. P. bl. 540; ov. 152.

woordenboek der Jingo-verhalen (a) — en wel onder nadere goedkeuring van den te Riouw zetelenden toekoe Long, die door Raffles als sultan zou erkend worden. Mijnheer Long stond dus aanvankelijk buiten de zaak, waarom van Calcutta dd. 21 Augustus 1819 de niet onnatuurlijke vraag kwam: Maar hoe is dat dan: had toekoe Long bevorens over die zaak onderhandeld (b)? — *Onderhandeld!*? Hm, neen, ja, dat niet zoo bepaald, werd dd. 31 d. a. v. door Raffles geantwoord, maar hij had aan resident Farquhar geschreven in 1813 (c)!! Bedoeld werd de op bl. 317 vermelde correspondentie

„It may be admitted”, zegt Egerton op bl. 198 van zijn aangehaald werk, „that, when Raffles had arrived at a conclusion, he did not much cultivate appearances in maintaining a judicial attitude.” — De waarheid is echter, dat de luitenant-gouverneur alles deed voor een *judicial attitude*, en dat hij daarvoor tegen geen enkelen leugen, tegen geene enkele daad opzag. Uit een geschiedkundig oogpunt zijn dan ook al die jingo-werken van hoogst verdachte waarde, daar zij alles weglaten wat tot eene juiste beoordeeling kan leiden, wanneer dit in het nadeel hunner „helden” zou kunnen zijn.

Raffles' verdere mededeelingen, die hij steeds breed opzette als er gelogen moest worden, over deze *situation and disposition*, konden dan ook niet verhinderen, dat de regeering te Calcutta ze bij schrijven dd. 3 April 1820 „*deficient*” verklaarde, hetgeen overeenkwam met Bannerman's getuigenis: „that the establishment of a British post at Singapore cannot be supported by reason or justice”.

Long's goedkeuring moest natuurlijk verkregen worden door zijne overkomst naar Singapore, waar hij dan tevens als *hoogheid Sultan* diende te worden ontvangen. Een agent werd naar Riouw gezonden om hem te halen (d), doch slechts noode liet hij zich tot den over-

(a) Egerton bl. 179.

(b) „whether overtures were received from Tookoo Long, or any communication held with him immediately prior to his arrival at Singapore.”

(c) „that although I received no **direct** overtures from that Prince nor had any communication with him previously to his actual arrival at Singapore, I had ascertained from Major Farquhar that he had formerly made many fruitless appeals to him while Resident of Malacca in the hope of obtaining our interference and support, and that the Tomongong of Singapore on my first arrival at that port in conjunction with his son confirmed all I had previously heard of his situation and disposition.”

(d) Netscher bl. 266. — Egerton bl. 179.

tocht bewegen; volgens de Engelsche voorstelling werd Long beoorloofd uitgenoodigd en kwam hij onverwilt, nl. den 1^{en} Februari over (a).

Ook majoor Farquhar zelf toog naar Riouw, teneinde van den onderkoning Djafar te vernemen of er tegen eene Britsche vestiging te Singapore bezwaren zouden bestaan; al dat gekonkel kon in het geheim plaats vinden, zonder dat ons bestuur op Riouw er iets van bemerkte! Djafar had geantwoord, berichtte Farquhar bij zijne terugkomst op den 2^{en} Februari, dat ofschoon men geene openbare blijken van vriendschap kon geven, het tractaat met de Hollanders uitsluitend tot de nederzetting van Riouw was beperkt, hetgeen, zooals wij ons zullen herinneren, evenzeer onwaar was (b).

Alzoo werd den 6^{en} Februari 1819 de comedie opgevoerd, waarin, volgens het dien dag gesloten contract, Long zich verheven zag tot *sultan Hoesein*, doch uitsluitend van Djohor, terwijl de afstand van Singapore door hem werd bekrachtigd. Hij kreeg eene jaarlijksche uitkeering van 1000 en de toemenggoeng van

(a) „He came over immediately to Singapore, on hearing of sir Stamford Raffles' arrival there, in order to obtain an interview with him and claim his rights.” Brief van Farquhar aan Calcutta dd. 12 Februari 1820. En Raffles dd. 31 December 1819 aan Calcutta over zijn onderhoud met den toemenggoeng van Djohor:

„An allusion being made to the Chief, whom he acknowledged as the legitimate Sultan of Johore, he presented to me his eldest son, and assured me that the Chief himself would make a point of seeing me as soon as he knew of my arrival, that he had shortly before been at Singapore and was now about to proceed to Johore. On enquiring how long it might be before I could see him he informed me that he would certainly be at Singapore on the next or following day. His subsequent arrival on the 1st of February was in consequence of intimation conveyed to him by the Tomongong, and I have since learnt that he was at Rhio at the time.”

Raffles herhaalt dit in een brief aan Calcutta dd. 25 October 1820 (handelende tevens over de hierna te noemen quaestie betreffende het hijschen van de vlag te Djohor); hij zegt daarin, dat toen hij den toemenggoeng van Djohor ontmoette, hij hem vroeg (nota bene): wien hij als wettigen sultan erkende: „when he presented to me his eldest son and assured me etc.” Raffles bedoelt met „his eldest son” toekoe Long' oudsten zoon; verg. bl. 319 noot e.

(b) Dat Farquhar zelf te Riouw kwam en met Djafar gehandeld heeft, las ik voor het eerst bij *Egerton* op bl. 179. Hiermede wordt dus opgehelderd het antwoord van schout-bij-nacht Wolterbeek aan Djafar in de conferentie van den 7^{en} April 1820 over 's onderkonings beklag met betrekking tot de bezetting van Singapore, als berustende op een *misverstand*: „daar Z. H. zelf wezenlijk er verlof toe had gegeven, in de meening, dat te kunnen doen, terwijl hij naderhand, door hem, schout-bij-nacht, overtuigd was geworden van het tegendeel.” *M. R.* bl. 74.

3000 dollars, terwijl als afkoopsom 8000 dollars schijnt betaald te zijn (a). Dat was me nu toch eene andere behandeling, dan van die ellendige Hollanders, die slechts dachten om te *hebben* en te *halen*, in weerwil van alle mooie praatjes!

En ik moet hier vooral de aandacht vestigen op het door mij aangeteekende (bl. 322) over ons beslagleggen op een goed deel der havenrechten. In de *Malakka-Riouw*-verhandeling teekende ik bereids het onstaatkundige van ons optreden ten deze aan (b), zonder echter nog het juiste met betrekking tot toekoe Long te weten. Bij de onderhandelingen over het *Wolterbeek*-tractaat is, althans voor zoover uit de stukken kan blijken, geenszins het gewicht der zaak met betrekking tot de vermindering der inkomsten voor de hoofden doorzien; en toch al de voorname hoofden genoten aandeelen in die rechten. Uit Raffles' verdediging dd. 31 December 1819 aan Calcutta, blijkt nu — en er bestaat volstrekt geene reden om de uiteenzetting ten deze niet te gelooven — dat ook toekoe Long aandeelhouder was, dus in zijne inkomsten beknipt werd, zoodat wij overal vijanden er door maakten, en de toemenggoeng van Djohor zijne tusschenkomst verleende, om toekoe Long en zichzelf in wat beter doen te helpen (c). Overigens haalde Raffles, met de wijdloopigheid aan leugenaars eigen, alles bij- en door elkander, zonder eenigszins met zijne verdediging verder te

(a) Het contract bij *Netscher*, bl. 266—268. Raffles verhoogde bij een contract van 7 Juni 1823 de afkoopsom met 20000 dollars, bij welke gelegenheid natuurlijk nieuwe rechten werden verkregen. De afkoopcijfers ontleen ik aan een brief dd. 3 Augustus 1824 van Crawford, resident van Singapore. Ik zie daaruit, dat er nog 40000 dollars aan werd toegevoegd.

(b) Zie bl. 39 vv.

(c) „Admitting”, schrijft namelijk Raffles: „that from his poverty and want of means to enforce his rights, he may for a time have been contented with this portion of the revenues, it is clear that the infraction of this agreement or understanding between the Chiefs themselves, set him free from all possible obligation that might be urged on this account. At the period of our establishment at Singapore, he found himself deprived even of his admitted share of the revenues and had of course an additional inducement to seek an alliance with that power who might acknowledge his claims, and support his rights. In no way therefore can the settlement of the Netherlands Government be considered as correct; in the first place when he did enjoy a provision it was from a share of the revenues and not as a pension as might be inferred from their observation; and in the second, he had ceased to enjoy even this advantage at the time alluded to, and this in consequence of the usurpation of these revenues by the Dutch themselves.”

komen. Zoo ook wees hij er zijn gouverneur-generaal op, als een bewijs voor Abdoerrahman's ontstentenis van recht, dat deze de *regalia* niet bezat; maar had of kreeg ze dan wel toekoe Long!? Evenzoo was het klaar, dat, indien werkelijk Long de wettige vorst was, hij ook niet slechts sultan van Djohor, doch ook van Riouw, Linga en Pahang moest zijn; Raffles vond echter, dat men zich daarmede niet had in te laten (a)!

De Britsche gouverneur van Prince of Wales-eiland, kolonel Banerman, keurde Raffles' optreden bij de regeering te Calcutta volstrekt af en berichtte den Nederlandschen gouverneur van Malakka, dat we ons slechts kalm hadden te houden, daar de zaak zeker weer in orde zou komen (b). Doch met ploertige brutaliteit wraakte Raffles in zijne wederlegging, gedagteekend Calcutta 6 Januari 1820 (c), toen hijzelf zich dus bij den regeeringszetel bevond, Pinangs argumenten, die hij verdachtmakend qualificeerde als „an echo of those employed by the Dutch authorities”. — Had men hem verwezen naar zijn eigen *Asiatic Researches*, het 12^e deel, die volkomen de nu vooropgestelde beweringen omtrent Long's rechten weerspraken, Raffles, ofschoon de verwijzing als „perfectly correct” moetende erkennen, voegt er schamper aan toe (d): „I cannot but regret that the Government of Penang, professing to derive their information on this subject from me and major Farquhar, should have preferred ransacking the archives of a literary society to availing themselves of the fuller and more recent information with which I was ready to furnish them.” — Heeft de eene terecht opgemerkt, dat toekoe Long rustig te Riouw leefde, er niet aan denkende om het sultanaat aan zijn broeder te betwisten; de andere haalt die correspondentie van 1813 ten bewijze van het tegendeel voor den dag en doet het voorkomen, alsof het gouvernement van Pinang al enorm slecht op de hoogte der zaken toonde te zijn: „Why these circumstances, so well known to all who had any acquaintance with the affairs of that quarter, should be unknown to the Government of Penang, it is not for me to explain.” — Brengt de een onder de aandacht, dat het te dwaas was om alleen te loopen van op losse schroeven te gaan zetten den troon van

(a) Zie het treurig betoog, ontleend aan den brief van 31 December 1819 in bijl. 2.

(b) Zie S. P. bl. 420; *ov.* 32.

(c) Zie den brief in S. P. bl. 536; *ov.* 148.

(d) S. P. bl. 537; *ov.* 149.

een vorst, die reeds *vijftien* jaar als sultan in het rustig bezit was van het gezag en dan ook steeds door het Britsch bestuur zelf als zoodanig was erkend geworden; de andere, het beginsel van het argument onbestreden latende, maakt van de vergissing betrekkelijk de *vijftien* gebruik, om het te ontzenuwen: „as sultan Mohamed died not more than seven or eight years ago"! — Heeft eindelijk Pinangs bestuur er op gewezen, dat Raffles nu zijne onverantwoordelijke daad te Londen had trachten goed te maken door een schip met „voluminous dispatches" derwaarts te zenden, Raffles, hier aangetast in zijne doemwaardige pleit- en schrijflusten, insinueert terug: „I have to regret that a degree of jealousy which I shall not pretend to account for, must have led the Government of Prince of Wales' Island to listen to and act upon idle rumours, when it had it in its power to ascertain the fact by a direct application, when I would have had it in my power to set at rest the apprehensions of my *anticipating the judgment of the Honorable Court*, and of informing them that I was not sending home voluminous dispatches, or anything further than the copy of my first letter to the Supreme Government announcing the occupation of the post."

Wat de Bataviasche regeering tegen het schandaal heeft gedaan, weten we. In de eerste plaats kreeg gouverneur Timmerman Thyssen een hardhandigen uitbrander; aan hem toch werd het verlies van Singapore geweten (a); hoe verbreid dit geloof te Batavia was, kan ook hieruit blijken, dat, als de hoofdinspecteur Mr. H. J. van de Graaff lijdende is en dientengevolge zijn vriend Mr. Bousquet hem eene reis naar het oosten of het westen van den Archipel aanraadt, deze daaraan in een schrijven dd. 21 October 1819 toevoegt: „Het eenigste, waarom ik Malacca niet voor u zoude prefeeren, is omdat ik vrees, dat gij er u te veel kwaad bloed zoudet zetten, en u misschien verplicht zoudet achten om den Gouverneur met eene partij van de zijnen op te hangen, hetgeen toch altijd eene lastige commissie is." (b) — Wat men echter had verwacht, dat de gouverneur *met succes* zou kunnen gedaan hebben, blijkt niet duidelijk. Voor een optreden, als Muntinghe te Palembang tegenover den *Salmond*-inval, ware ongetwijfeld veel te zeggen geweest, maar de omstandigheden waren niet volkomen gelijk: Muntinghe had destijds verre de overmacht; te Singapore daarentegen had Raffles zich flink van

(a) S. P. bl. 405, 408, 419—420; *ov.* 17, 20, 31—32.

(b) *Van de Graaff*, dl. II, bl. 64.

troepen voorzien (a). Eene omsingeling van het eiland zou nochtans effect gehad kunnen hebben, maar de gouverneur beschikte hiervoor vermoedelijk niet over schepen. Bovendien lag zulk een hardhandig optreden niet in de bedoeling der regeering zelve. Een zéér gegrond verwijt tegen het beleid van Batavia in deze aangelegenheid kan aangevoerd worden, namelijk dat wij onze rechten op Singapore door geenerlei positief teeken hadden kenbaar gemaakt. Onze regeering mocht van dit verzuim haar gouverneur geen verwijt maken, waar zijzelf op den voorgrond plaatste, dat dan toch niet overal onze vlag was te stellen (b); niettemin is dat toch het punt, waarop het aankomt in deze quaestie. Ik wees er reeds ter aangehaalder plaatse op, dat onze schepen telkens door de straat van Singapore gingen en dat wij omtrent de Engelsche plannen tot vestiging in die streken gewaarschuwd waren, als hun "zeker plan" (c); maar toen ik dit schreef, was het mij nog onbekend, dat zelfs onder de plaatsen, waarop men heette te loeren, *Singapore uitdrukkelijk genoemd is geworden*, gelijk mij sinds bleek uit Wolterbeek's eigen schrijven dd. 8 December 1818 aan den commissaris voor Palembang Mr. Muntinghe, een belangrijken brief, door mij opgenomen als bijl. 20 van mijne *Palembangverzameling*.

Naar mijne opvatting is dan ook hier de hoofdschuldige, niet onze gouverneur van Malakka, doch zijn gewezen mede-commissaris, schout-bij-nacht Wolterbeek. "Op de voorlichting van Wolterbeek", herinnert terecht de heer Lauts (d), "en ingevolge zijne schroomvalligheid, om zich met de verdrijving der Engelschen van daar te belasten, werd ten slotte overeengekomen, dat de naar Europa keerende Heeren (*Commissarissen-Generaal*) die aangelegenheid ter beschikking aan het Europeesch Gouvernement zouden mededeelen." — Dit echter nog daargelaten, ofschoon zóóveel voorzichtigheid in een krijgsman geenszins een aangenamen indruk maakt (e), maar indien iemand de waarde, het gewicht van eene zeeplaats kon beoordeelen, dan was het wel onze eigen marine. Timmerman Thyssen hoorde misschien voor het eerst den naam, toen het schandaal was geschied; Wolterbeek kende het punt

(a) S. P. bl. 406; ov. 18; *Atjeh* bl. 167; ov. 9.

(b) S. P. bl. 412—413, 465—466; ov. 24—25, 77—78.

(c) *Atjeh* bl. 166; ov. 8.

(d) *Geschiedenis der Nederlanders in Indië*, dl. 6 (1866), bl. 64—65. Verg. S. P. 415—416; ov. 27—28.

(e) Verg. *Palembang* bl. 515 en 617, ov. 185 en 287.

6^e Volgr. X.

uit eigen aanschouwing en wist, dat het door Engelsche avonturiers werd belaagd. Het is dan ook begrijpelijk, dat toen de regeering onzen gouverneur over diens beleid had hard gevallen, de schout-bij-nacht getracht heeft den ongunstigen indruk weg te nemen. Hierin slaagde hij niet ongelukkig, want de heer Van der Capellen schreef nu weer „een allercharmantsten brief” aan Thyssen, waarover deze zich in een bericht dd. 12 April 1819 aan Wolterbeek, zóo gevoelig en dankbaar verklaarde *als geen pen kon beschrijven (a)!*

III.

Het status quo, tengevolge van het afbreken der onderhandelingen te Londen in Juli 1820.

Intusschen was, overeenkomstig Wolterbeek's advies, het geschrift onzer regeering met die van Calcutta over de zaak begonnen. Triomfantelijk had gouv.-gen. Van der Cappellen het onrechtmatige van de daad aangetoond; de Britsch-Indische landvoogd onttrok zich ten slotte aan verdere gedachtenwisseling door de mededeeling, dat de quaestie in handen was gekomen van de respectieve regeeringen in het moederland, er dus op hare beslissing moest gewacht worden, en tot zoolang alles in *statu quo* behoorde te blijven (b). Wolterbeek had er de beste verwachtingen van. „Singapore”, schreef hij dd. 13 September 1819 aan Timmerman Thyssen, toen hij gereed stond de expeditie tegen Palembang te ondernemen (c), „blijft een twistgeding tusschen de beide supreme gouvernementen. En dat zal wel met correspondentie-oorlog afloopen. De wezentlijke groote mannen, aan 't hoofd van het bestuur geplaatst, zullen geene wezentlijke verwarringen in de wereld brengen, welke door mindere onrust-zieke personen alleenlijk gezocht worden; gelukkig dat men verstandiger tijden beleeft” Dat waren nu toch echt de politieke tinnegieters van de koffietafel.

Humeur over het gebeurde toonden we anders genoeg. Volgens Farquhar, die in 1819 als resident van Singapore was opgetreden, konden de door Batavia genomen repressieve maatregelen niet

(a) Zie bijl. 3.

(b) S. P. bl. 424 vv.; ov. 36 vv.

(c) Zie *Palembang* bl. 542; ov. 212.

ernstiger zijn dan wanneer we in open oorlog waren (a); doch in weerwil van dat alles rees de plaats met ongekenen spoed tot bloei (b). "It is scarcely possible to say too much in favour of Sincapoor", "Sincapoor is more valuable to us even than Java", luidde het oordeel van een *Private Trader* dd. 6 Februari 1821, die tevens over Raffles' verdiensten te Benkoelen uitweidde. "They have watched us with the eye of a basilisk", schold op ons de volgende maand een ander Singapore-schrijver. En wat zouden de Nederlanders aan Singapore hebben? Natuurlijk niets. "Little, certainly"; dat was, herinneren wij ons wel, het gewone thema. "Sincapoor", berichtte men naar *Batavia*, "thrives most wonderfully, and all the English here are in rapture with it. The situation is in every respect admirable; and if your negociators give it up, they will deserve impeachment." Te midden van al deze haatdragende berichten werden, als naar gewoonte, de misbruiken van ons voormalig Compagnie's bestuur breedelijk uiteengezet, en deed men uit dien hoofde ook voor de zooveelste maal den moord van Amboina ten tooneele verschijnen door een breed relaas (met het jaartal 1622) op te diepen uit de archieven over de "*Barbarous proceedings against the English at Amboyna, in 1622*".

Het was *The Asiatic Journal* (c), dat in deze dagen aldus de plannen meende te moeten bestrijden tot teruggave door Engeland van Singapore, waaromtrent geruchten liepen, welke geenszins volkomen ongegrond waren, doch die enkel door eene onwijze politiek der Nederlandsche gemachtigden te Londen, Elout en Fagel, op niets zouden uitloopen. Elders heb ik hiervan breedvoerig melding gemaakt (d); ik acht het hier de plaats om die zaak wat hooger op te halen.

Reeds bij de sluiting van het Londensch tractaat van 1814, hadden de Nederlandsche staatslieden weinig waarde gehecht aan de daarbij bepaalde terugverkrigging der factorijen in Hindostan (e). Fagel en Falck waren van oordeel, dat, terwijl bij de nieuwe handelsrichting, een ieder zijn voordeel kon zoeken, zonder dat men zich daarom met de kosten van het beheer belastte, wij veel verstandiger deden dat beheer geheel aan de Engelschen over te laten.

(a) S. P. bl. 472; ov. 84. — Zie ook bl. 328 vv. *Boulger*.

(b) S. P. bl. 472 vv.; ov. 84 vv.

(c) Zie dl. XI, Februari, Maart, April 1821: bl. 199, 213, 317, 330.

(d) Verg. S. P. bl. 434 vv.; ov. 46 vv.

(e) Zie *Factorijen* bl. 418 vv.; ov. 134 vv.

Wat heeft men aan kostende overzeesche bezittingen, als eene andere Europeesche mogendheid ons toch er de voorrechten van den handel laat, was reeds in 1814 de grondgedachte van beide mannen (a). Vijf jaren later zette Falck als minister van Koloniën dezelfde stelling den Koning uiteen in eene memorie van 1 October 1819 (b). Batavia moest, schreef de minister, „eene rijke commerciestad” worden, „de meest bezochte marktplaats van geheel Azië”. Daartoe zou het Indische bestuur ook zijne aandacht dienen te vestigen op de uitbreiding onzer handelsbetrekkingen in Vóór-Indië, Perzië, dus om de West van ons Oost-Indië, ook al hadden wij er geene koloniën. „Het Indisch bestuur, met velerlei zorgen overladen en door de aanvallen van den Luit^e Gouverneur van Bencoelen afgetrokken, schijnt”, betoogt Falck nader, „daarop deszelfs aandacht nog niet te hebben gevestigd. Misschien ook is het in den waan dat, daar men het voornemen aangekondigd heeft om zich in den Oostelijken Archipel te concentreren en de bezittingen op de vaste kust van Indië bij schikking af te staan, het met dit voornemen strijden zou om te streven naar handelsbetrekkingen met diezelfde kust. Maar voor het verlicht oordeel van U. M. zal het geen betoog hebben, dat deze begrippen in geen volstrekt en noodzakelijk verband staan, en dat men zeer wel zonder zich zelve ongelijk of aan zijn systeem ontrouw te worden, *commerce* begeeren kan in dezelfde gewesten, waar men *territoriale possessie* als een lastpost en de uitoefening van *souverein gezag* als onraadzaam beschouwt. Van de zijde der Engelschen kan op de wederverschijning onzer vlag langs de kust van Malabar, aan de monden van den Indus en tot in de Perzische en Arabische zeeboezems niets te zeggen vallen. Vrije mededinging in vaart en handel is het beginsel, op hetwelk zij hunne betrekkingen tot ons in den Oostelijken Archipel willen vestigen; en het is uit kracht van ditzelfde beginsel dat wij trachten zullen Java in rechtstreeksche gemeenschap te brengen met de westelijke gedeelten van Indië.”

Zeker, men kan begeeren „*commerce*”, zonder „*possessie*”, zonder „*gezag*”; maar tusschen wenschen en verkrijgen is eene kloof. De Engelschen hebben dit zoo geheel anders ingezien en veel verschil wordt daardoor in hunne koloniale politiek, vergeleken met de onze, verklaard. De nuances niet streng genomen, komt

(a) Zie *Sluizing* bl. 278 en 329; ov. 40 en 91.

(b) V. D. bl. 288.

dat verschil hierop neder. Engeland zocht geen koloniaal bezit *for the mere sake of territorial aggrandizement*, zooals de Britsche gevolmachtigden Castlereagh en Canning bij de herziening van het tractaat van 1814 het uitdrukken in hunne memorie dd. 4 Augustus 1820, waarmede de onderhandelingen tijdelijk werden afgebroken (a); het wil nederzettingen om van daaruit, alsof men zich te huis bevindt, rustig te kunnen handeldrijven; en gaat het verder, dan is het eensdeels uit de noodzakelijkheid om die nederzettingen te beschermen, anderdeels om in de bevolking der streken afnemers der handelswaren te vinden. Natuurlijk ieder ander kan dan daar ook wel komen; voor het verlicht oordeel van koning Willem I behoefde dat geen betoog, dacht Falck; maar doe dat eens, als men met leelijke en onvriendelijke gezichten wordt bejegend; als men meer rechten moet betalen dan de huisgenooten, gelijk destijds algemeen gebruikelijk was; wanneer men toont u wel te willen wegdringen, gelijk het in Vóór-Indië plaats vond (b); wanneer de huisgenooten zich van al de handelskanalen hebben kunnen meester maken! Dat het handelsoogmerk moet medebrengen territoriaal bezit, souverain gezag, ligt in de rede; doch het bezit is oorspronkelijk meer middel en dat middel kost veel geld, enorm veel. Er was daartegen in Groot Britannië niet opgezien; dat komt wel terecht, meende men er: de handelsbloei zal het vergoeden. Het is inderdaad geen humbug; wij hebben het van nabij kunnen aanschouwen. Engelsch-Java was een lastpost; Benkoelen een zeer groote; wat had men uit een oogpunt van territoriaal bezit aan Poeloe Pinang, waaraan nochtans schatten ten koste werden gelegd; wat aan Singapore! — De Nederlandsche staatslieden gingen echter juist van het omgekeerd beginsel uit: het territoriaal bezit moest rechtstreeks loonend zijn of loonend beloven te worden; anders was het beter het op te geven: ook zonder dat konden wij even goed handel drijven, gelijk 's Konings *verlicht oordeel* wel zou begripen. Tot op den nieuweren tijd is dit blijven voortbestaan; werd hiermede niet in 1871 door onze regeering de afstand van St George d'Elmina aan Engeland verdedigd (c)? — Vandaar die ongedurigheid bij ons over kostende bezittingen: de ontwikkeling van handel vordert tijd

(a) *Bijdr. E.* bl. 140.

(b) Zie mijne verhandeling over de *Teruggave* in dit tijdschrift dl. L (1900), bl. 247 vv.; doch vooral *Factorijen*.

(c) Zie bl. 213 *Atjeh*; ov. 55.

en geld; wij hadden echter haast en er geen geld voor over (a). Over de verkrijging van Banka waren we buitengewoon verrukt; over het verliezen van slavenkoloniën in West-Indië treurde een minister Van Nagell, zóo dat hem het prijsgeven van Java er voor zelfs door de gedachte speelde (b)! Aldus ging men den verkeerden weg op. „Such, Sir”, schreef een *Singapore*-man in *The Asiatic Journal* van April 1821 (c) geenszins onjuist, „is the British policy contrasted with the Dutch; and we may rest assured that it is the only system that will bear the test of time. Our immediate fruits, it is true, may not be comparable to the golden apples produced from unnatural soil; but they will extend both far and wide their rich and wholesome species; they will bounteously reward the husbandman, and be blessings to all mankind.” Zelfs Muntinghe, die bij het herstel van het Nederlandsch gezag zooveel invloed op de denkbeelden onzer ambtenaren uitoefende, staat op dit gebied vrij zwakjes; hij vindt dat de kolonie bepaaldelijk wegens de rechtstreeksche voordeelen aan het moederland moet bestaan (d); hij werkt mede aan de oprichting der Handelsmaatschappij, zonder een open oog te hebben voor den teruggang, die daardoor zou ontstaan, gelijk een G. K. van Hogendorp zoo diep gevoelde; hij geeft er onwillekeurig uiting aan, door de beginselen onzer Oost Indische Compagnie tegenover die van de door hemzelf gehuldigde vrijzinniger regelen geheel oneigenlijk te noemen *het stelsel van handel* tegenover *het stelsel van belasting*, eene teekenende verkeerdheid, waarop de heer D. Wanjon de verdienste heeft gehad, het eerst, voor zoover ik weet, te wijzen (e).

Met dergelijke begrippen vervuld, kon er inderdaad geene waarde aan gehecht worden, dat men op menig punt van Vóór-Indië vasten voet had. Het ware nog iets anders geweest, wanneer het Britsch-Indisch bestuur ons de voorrechten aldaar had willen toekennen, die wij gedurende den Compagniestijd van den Mogol en zijne nawabs hadden weten machtig te worden in het uitsluitend opkopen van salpeter en opium, in uitsluitenden lijnwaadhandel, in vrijdom van rechten, enz. enz.; maar nu bij de teruggave bleek, dat ons dit

(a) Verg. *Sluizing* bl. 258; ov. 20.

(b) Zie *Factorijen* bl. 419; ov. 135.

(c) Dl. XI bl. 320.

(d) Zie bl. 3 van Mr. N. P. van den Berg's voordracht „Over de economische belangen van Nederlandsch-Indië” (1900).

(e) Zie noot b bl. 757 mijner *Palembang*verh.; ov. 427.

alles zoude ontvallen, hadden de factorijen, ook naar het oordeel der bewindvoerders te Batavia, volstrekt geene waarde meer. En wilde de Britsch-Indische regeering er ons blijkbaar liever niet terughebben, ook omdat tegenover haar toenemend zich uitbreidend gezag over Hindostan, vreemde Europeesche vlaggen hinderlijk waren, deze zelfde wenschen kwamen bij Commissarissen-Generaal in evenzeer sterke mate op met betrekking tot het hinderlijke van Engelsch Benkoelen voor ons bezit van Sumatra, waarnaar gestreefd werd, en dat stelselmatig bleek bestreden te worden door den luitenant-gouverneur aldaar.

Zoo schenen voor onze bewindslieden de belangen van beide mogendheden vrijwel gelijk: wij uit Hindostan; zij uit Sumatra. Voorloopig hielden we deze wenschen voor het Britsche ministerie verborgen; doch wel kwamen wij een en andermaal te Londen er op terug, dat het wenschelijk zou zijn om door eene herziening van het tractaat van 1814 de aanleiding tot twisten weg te nemen, die door Raffles' optreden telkens waren ontstaan. Lord Castlereagh, de leidende minister van Buitenlandsche Zaken, toonde er zich niet afkeerig van en verklaarde nog dd. 19 Maart 1819 aan onzen gezant Fagel, dat hij bereid zou blijken de onderhandelingen op te vatten, zoodra hij eenigszins uit zijne drukke werkzaamheden was en zijne gezondheid het toeliet (a).

Men had alzoo onzerzijds recht te verwachten, dat de Britsche regeering nu zelve voor den dag zou komen, en inderdaad geschiedde dit medio 1819, doch onder gansch gewijzigde, voor Nederland veel ongunstiger omstandigheden. Zij brachten toch het denkbeeld van ruiling der *Vóór-Indische bezittingen tegen Benkoelen* geheel uit zijn evenwicht; zij drongen het gansch ten onzen nadeele op den achtergrond.

Bij missive dd. 14 Januari 1819 had de Bengaalsche regeering aan de directie te Londen mededeeling gedaan van Farquhar's mislukte zending naar *Borneo's Westkust* (b) en van de vernietiging door Wolterbeek van Farquhar's contract met *Linga* (c). Onder de vele bijlagen behoorde het protest van onze Commissarissen-Generaal, aan den landvoogd van Bengalen gericht tegen het protest van Raffles over onze handelingen in Palembang, en welk Bataviaasch stuk de Nederlandsche regeering aan het Britsche

(a) *Factorijen* bl. 443; ov. 159.

(b) Verg. *Papieroorlog* bl. 400—401; ov. 12—13; M. R. bl. 5—7.

(c) *Papieroorlog* bl. 403—404; ov. 15—16; M. R. 36; *Palembang* bijl. 20.

ministerie bereids had laten lezen, doch *verzacht*, ten einde dit niet noodeloos boos te maken (a)! Aangezien, schreef lord Moira in Rade (G. Dowdeswell en Jos. Stuart) naar Londen, men slechts gematigd wilde optreden, viel tegen het drijven der Nederlanders naar uitsluitende macht in den Archipel niets anders te doen, dan ze in het ongestoord bezit der verkregen voordeelen te laten: „until the questions now submitted shall be decided between the Governments in Europe” (b).

Het rapport, dat bij brief van 14 Augustus 1820 door het Londensch bestuur werd beantwoord, vervulde, in verband met vroegere en nadere berichten, de Engelsche regeering met zorg over haar handel in den Archipel en met China; zij droeg dienvolge haar gezant aan ons hof op, hierover de noodige verzoeken bij onze regeering in te dienen, die weldra een nog scherper karakter kregen door het op het einde van Juli 1819 in Europa bekend geworden feit der stichting van Singapore.

De Britsche vertegenwoordiger bij ons Hof was lord Clancarty; wij zagen hem reeds vroeger eenigszins militant optreden bij de koloniale onderhandelingen in 1814 (c). Nochtans was deze gezant in de Nederlandsche regeeringskringen zeer gewaardeerd; en speciaal onze Koning had reden hem dankbaar te zijn voor de verdediging der Nederlandsche belangen op het congres te Weenen. „Mylord Clancarty est rempli de zèle pour nous, franc et droit”, erkende baron Van Spaen in zijn schrijven uit Weenen dd. 25 December 1814 (d); „c'est un excellent homme; je l'aime beaucoup; mais toujours il est Anglais, et il ne peut pas aller plus loin que mylord Castlereagh ne le lui permet.” Wel kon hij soms eenigszins vreemd uit den hoek komen, doch men wist wat men aan hem had: „foncièrement bon homme et incapable d'une raillerie impertinente”, „trop bon enfant” om de menschen met opzet noodeloos te grieven, getuigt ook Van Grovestins (e). Clancarty had echter telkens, op

(a) Zie *Opvattingen* bl. 405; ov. 65.

(b) Zie het schrijven in bijl. 9, § 8 van M. R.

(c) *Sluizing* bl. 262; ov. 24.

(d) *Sluizing* bl. 314; ov. 96.

(e) Naar aanleiding van ondervolgenden brief, dien Clancarty van Weenen aan Van der Capellen in Nederland schreef over diens benoeming tot gouverneur-generaal van de over te nemen Oost-Indische bezittingen, in verband met het plotseling opgekomen beletsel tot vertrek door Napoleon's terugkomst van Elba: „Je vous prie de recevoir mes félicitations et de féliciter mad^e de Capellen de ma part, non sur la cause, mais du fait de la remise

last zijner regeering, voor ons onaangename commissiën te volbrengen; en de met het Nederlandsche staatsrecht uit die dagen vertrouwde lezer zal weten, dat de schuld daarvan lang niet altijd bij Engeland was te zoeken.

Zoo moest zich de Britsche gezant nu alweder tot onzen minister van Buitenlandsche Zaken, den heer Van Nagell, wenden, om opheldering te erlangen over de Oost-Indische geschillen.

De minister bracht de zaak bij een briefje dd. 12 Augustus 1819, voor den Koning (a); den 14^{en} kwam het antwoord van staatssecretaris De Meij van Streefkerk, dat de departementschef van Koloniën, de heer Falck, tot het verstrekken der inlichtingen gemachtigd was (b).

De ontvangst van nog meer stukken uit Londen leidde tot eene nadere conferentie van Clancarty met Van Nagell op den 18^{en} (c), zoomede tot een hernieuwd verzoek op dien datum aan Falck van *Buitenlandsche Zaken* om den Britschen gezant afdoende in te lichten (d).

de vos honneurs. Si au lieu de félicitations, elle a besoin de consolations de la perte de sa Vice-Royauté, dites lui, qu'elle n'est pas la seule à qui Bonaparte a fait manquer un trône et que quoique sa puissance n'eût pas jusqu'ici pénétré aussi loin qu'en Asie, elle a le droit de dire que l'influence de cet homme s'est bornée seulement à remettre la prise de possession de ses grandeurs Asiatiques, pour lui faire prendre part avec toutes les puissances de l'Europe, dans la gloire de faire descendre le Corse d'un trône Européen." M. S. M.

(a) „Lord Clancarty heeft mij gezegd, dat de Prins van Waterloo hem met bekummering gesproken had, over het gedrag van den heer Raffles, en de ontstane oneenigheden in Indië; hij moet zijn wensch geuit hebben, dat lord Castlereagh wel onderricht werd. Diensvolgens zou lord Clancarty gaarne kennis dragen van het verschil, ten einde lord Castlereagh er over te kunnen onderhouden, indien U. M. zulks mogt goedkeuren.

„In zoodanig geval zou ik de eerbiedige vrijheid nemen Haar te onderwerpen of mijn ambtgenoot Falck niet zoude kunnen worden gemachtigd zoodanige opening van zaken ten deze respecte aan lord Clancarty te geven, als zoude dienstig geoordeeld worden." B. Z.

De *prins van Waterloo* (Wellington) was lid van het ministerie en bevond zich destijds in de Nederlanden.

(b) „dat de heer Minister voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën heden door Z. M. is gemachtigd om aan lord Clancarty zoodanige opening te geven, als Uwe Excellentie in hare missive van eergisteren heeft voorgesteld." B. Z. — Het antwoord is van den 14^{en}, en dus niet van den 15^{en}, gelijk gedrukt werd op bl. 414 *Opvattingen*; ov. 74.

(c) Clancarty bericht dd. 20 Augustus aan Castlereagh „of my conversation with him of the day before yesterday." Zie *Corr.* bl. 137.

(d) „Lord Clancarty heeft wederom zeer volumineuse dépêches ontvangen,

Bij deze besprekingen kwam ook het openen van onderhandelingen op het tapijt, waartoe de gezant aan Van Nagell de uit Londen ontvangen stukken van Castlereagh ter lezing aanbod (a).

Van de gesprekken werd dezerzijds een voor gezant Fagel bestemd verslag samengesteld, ten einde onzen Londenschen vertegenwoordiger op de hoogte te houden. Hem was echter opgedragen over deze mededeelingen niet te spreken met Castlereagh, wanneer ze elkander ontmoetten, tenzij deze zelf er over begon; daar minister Van Nagell zulks Clancarty mededeelde, bracht deze het den 20^{en} weder aan den Britschen minister over (b). Fagel had dus, gelijk hem bevolen was, het punt der onderhandelingen niet uit zichzelf aan te roeren; wel behoorde hij, luidde de opdracht dd. 20 Augustus, den Britschen minister bij gelegenheid op te zoeken, teneinde de *Singapore*-quaestie onder de aandacht te brengen, speciaal naar aanleiding van den brief van onzen landvoogd hierover dd. 6 Maart 1819 aan den Koning geschreven, welk stuk den 30^{en} Juli

omtrent den bedenkelijken staat van zaken in de Oost. Ik verlang zeer dat Uwe Excell. tengevolge der secrete aanschrijving van Z. M. in dato 16 dezer de casus positio van onze zijde aan Zijne Lordschap developpeere ten einde alle verkeerde illatiën weg te nemen." B. Z. — Of de 16 eene schrijffout is, dan wel of er op dien datum eene nieuwe aanschrijving plaats vond, kan ik niet beslissen. Ook het woord *illatiën* heb ik goed overgenomen.

(a) Secret.

Bruxelles 18 Aug. 1819.

My Dear Sir,

I send you for confidential communication to the King, the substance of the principal dispatches, which I have received. — I should hope it will reach you in time, and am sure the openness, candour and reasonableness of our views as there in seth forth, cannot fail to made a due impression on His Majesty, and induce that same frankness on the part of this Gov^t, from which such an honorable basis for the projected negotiation will result, as must tend to establish our mutual relations in the East on a foundation not to be shaken in future by the presumptions of local residents.

With the most sincere regard I remain ever very devotedly Yours.

CLANCARTY.

Op het briefje staat verder, dat het door ons bureau geagendeerd is (eerst) den 20^{en}. — B. Z.

(b) „Nagell tells me that he writes by this conveyance to Fagel a summary of my conversation with him of the day before yesterday, with directions, if nothing shall be said to him upon it, to keep it to himself; but, if spoken to with reference to it, then to show you his version. Possibly it may be well for you to see this." *Corr.* bl. 137.

d. a. v. in Nederland ontvangen werd (a). In hoever men in Engeland zelf van dat den 29^{en} Januari voldongen feit officieel bericht had gekregen, moet ik in het midden laten (b); zeker is het echter, dat Clancarty's mededeelingen aan onze ministers er op wezen, dat bescherming van den Britschen handel in die streken, voor de belangen in *China*, het punt van diplomatieken strijd zou worden.

Immers, toen minister Falck de argumenten van den Britschen gezant tegen ons recht op den Riouw-archipel en het schiereiland Malakka had wederlegd, bepaalde Clancarty er zich toe met op den 18^{en} Augustus eenvoudig den eisch te stellen, dat men als *volstrekte voorwaarde* tot onderhandelen diende aan te nemen, dat *Engeland niet aan Nederland den sleutel van de vaart op China kon afstaan* (c). — Die vrijheid van den *China*-handel was de door Raffles met buitengewoon succes gebruikte leuze geweest, om het Engelsche publiek en zijne staatslieden voor geen enkel onrecht des noods tegen ons te doen terugdeinzen. De gewezen secretaris van Raffles en Fendall, tijdens hunne landvoogdij over Java, de welbekende *Charles Assey*, publiceerde in hetzelfde jaar 1819 zeer ter snede eene brochure te Londen: *„On the trade to China and the Indian Archipelago; with observations on the insecurity of the British interests in that quarter”*,

(a) De brief van onzen Gouverneur-Generaal aan den Koning werd in bijl. 156 *Opvattingen* gepubliceerd. De ministerieele opdracht dd. 20 Augustus aan gezant Fagel luidde:

„M. le Gouv.-Général de nos possessions Orientales a fait rapport à Sa Majesté des désagréments, qu'il continue à éprouver de la part de Sir Raffles.

„Lord Clancarty m'ayant de son côté entretenu sur la situation des affaires des Indes, qui parait devoir fixer l'attention des deux Gouvernements à fin d'éviter quelque éclat, j'ai été chargé de transmettre à V. E. un extrait de la dépêche, que le Roi a reçue de M. le Bⁿ v. d. Capellen, non seulement pour votre information particulière, mais aussi pour en faire un usage prudent et circonspect auprès de lord Castlereagh.” B. Z.

(b) In een résumé dd. 27 December 1820 van het bestuur der O. I. C. te Londen van de Calcuttasche brieven, voorkomende in de B.-verz., lees ik namelijk: „Letter from the Gov. Gen. in Council, 14th May 1819, reporting the establishment by Sir T. Raffles of a British factory at Singapore, against which proceeding the Dutch have remonstrated, and stating the course intended to be pursued by the Supreme Government.” In margine staat van wege de directie te Londen: „This subject was noticed in our despatch of 25th Jan. 1820.” Deze dépêche werd door mij sub 56 *Papieroorlog* weergegeven. — Het kan echter wel zijn, dat men te Londen eerder er van bericht had, en wel rechtstreeks van Raffles. Men zie over dat rechtstreeksch berichten naar Europa: *Papieroorlog* bl. 535 § 7 en bl. 540 § 12; ov. 147 en 152.

(c) *Smulders* bl. 38.

waarin onze handelsopvattingen werden gehekelde, nevens het Nederlandsche streven om ons overal in den Archipel te vestigen (a).

In weerwil echter van al het geschrevene tegen het Nederlandsch-Indisch beleid, was Clancarty eerlijk genoeg te erkennen, dat in de eerste plaats de schuld van de verwikkelingen bij Raffles lag, die door zijn onbetamelijk drijven, de Nederlandsch-Indische regeering tot maatregelen van militanten aard had opgewekt. „It was”, meldde hij dd. 20 Augustus aan Castlereagh (b), „in consequence of a communication to me of your wishes to be acquainted as soon as possible with the views of this Government in the Eastern seas that I had a conversation with Nagell, out of which proceeded the order from the King to Falck to confer with me upon this subject. I believe myself that all our difficulties with the Dutch in those parts have originated from Sir Stamford Raffles. His conduct excited, as it appears, the jealousy of M. Capellen (who, very happily, is a man of good sense, and fully imbued with the opinion of the closest connexion with us being requisite for his country). Hence grew several of the establishments made by them, and from these the necessity of making others on our part appeared to our Government at Calcutta.” Deze brief werd besloten met de mededeeling, dat Falck aan Clancarty gevraagd had, waarom *Billeton* niet was overgegeven, terwijl tevens de gezant de verwachting uitsprak, dat hij weldra eenige meer stellige berichten over de gewenschte onderhandelingen zou kunnen geven (c). Doch ook aangenomen, meende Clancarty, en zoo komt men met dit volk nooit verder, dat Raffles de eerste aanleiding was geweest van onze drift tot uitbreiding van de verkregen

(a) De schrijver kwam o. a. op tegen onze inderdaad veel te bekrompen bepalingen betreffende de *kustvaart*. Men had dergelijke voorschriften ook wel in Britsch-Indië, doch de bezwaren golden hier niet het beginsel, maar de toepassing. — Zie een breed overzicht van het boekje in de *Asiatic Journal*, dl. VIII, bl. 133 vv.

(b) *Corr.* bl. 136.

(c) „In my conversation with Falck, he mentioned the subject of the island of Billeton, and asked why, as a dependence of Banca, it had not been delivered to them. I told him that I was not instructed to enter into explanations and details of this sort; but, speaking from myself, I supposed it had not been delivered, because it was not a dependence upon Banca, and consequently not comprised within the stipulation of August, 1814. I should hope, but cannot be sure, of bringing you over somewhat more definite with respect to your projected negociation in London, than I am enabled to convey by this mail.”

vestigingen, nu dat Engeland eenmaal voor dit feit geplaatst werd, een feit, dat zijn handel met vernietiging in den Archipel en met eene afsluiting van de vaart naar *China* bedreigde, kon de Groot-Britannische regeering niet nalaten, daartegen de noodige voorzorgsmaatregelen te nemen.

Dit was niet enkel de grondtoon der besprekingen tusschen den Engelschen gezant en onze ministers, maar ook de zin van een door Clancarty opgemaakt *memorandum*, gedagteekend Brussel 20 Augustus 1819, hetwelk de strekking had, om het besprokene stilliger vorm te geven en gelegenheid aan onze regeering tot schriftelijke beantwoording te schenken (a). De gezant deelde er het volgende in mede.

Hij had van de Britsche regeering *depêches* ontvangen, houdende opdracht om met de Nederlandsche in voorloopige en vertrouwelijke mededeelingen te treden, die den weg konden banen voor de gezette behandeling van de Oostersche belangen door bepaalde gevolmachtigden, zoo spoedig als dit over en weer geschikt zou geacht worden. Onze regeering werd uit dien hoofde verzocht om één of meer gemachtigden te benoemen, ten einde de wederzijdsche rechten en verplichtingen nader te regelen. *Londen* werd als de meest geschikte plaats voor de conferentie aanbevolen, om redenen, die voor onze regeering duidelijk heetten te zijn; en *November* werd voor den aanvang in overweging gegeven, zoowel omdat dan gezant Fagel van eene dienstreis op het vaste land kon terug zijn, als omdat men aldus zou gelegenheid hebben na te gaan, wat de uitwerking was geweest van de laatste bevelen, gegeven aan de autoriteiten in Indië om in haar optreden de verhoudingen in acht te nemen, die eene vriendschappelijke en kalme beraadslaging in Europa mogelijk konden maken. De Britsche regeering, vervolgde de memorie, had

(a) In bijl. 69 van mijn *Papieroorlog*, waar ik ook dit memorandum aanhaalde, werd abusievelijk gedrukt 21 Augustus 1819. Men vindt het memorandum bij *Van Deventer* in bijl. LXV op bl. 282. — Is echter de datum van *twintig* Augustus juist? Van Nagell in zijn antwoord aan Clancarty schrijft wel: „Le Roi a vu avec une singulière satisfaction dans la proposition, contenu dans le Mémoire, remis par l'Ambassadeur d'Angleterre le 20 dernier...”; maar *remis* wil nog niet zeggen, dat het stuk zelf die dagteekening moet dragen. — *Smulders* bericht op bl. 38: „Lord Clancarty had namelijk bij eene nota van 18 Aug. 1819 als *conditio sine qua non* der onderhandelingen gesteld, dat Engeland niet aan onze Regeering den sleutel van de vaart naar *China* zoude afstaan enz.”; en op bl. 47—49 herhaalt hij: „aan het wantrouwen van Engeland ten opzichte van de doorvaart van straat *Malacca*, gebleken uit de nota van lord Clancarty van 18 Augustus 1819, behoefde men niet te twijfelen.”

zich harerzijds steeds welwillend getoond, hetgeen voldoende daaruit bleek, dat ernstige bevelen achtereenvolgens uit Londen naar Indië waren afgegaan, om de autoriteiten van eenig militant optreden terug te houden; en die zelfde regeering zou zich ook vriendschappelijk blijven betoonen bij de besprekingen, die tot eene nieuwe conventie konden leiden. Om echter eene gezonde basis daarvoor te hebben, achtte de memorie het noodig, *dat Nederland eenigszins uitdrukkelijk zijne inzichten en aanspraken omschreef*. Op de eilanden, waar het geen gezag had, wilde Engeland weliswaar evenmin politieke macht uitoefenen; doch het wenschte er, in vrije en vriendschappelijke mededinging als ieder ander, handel te kunnen drijven. Daarom verzocht de memorie te mogen weten, tot hoever ons eigenlijk gezag zich uitstreckte: dus wat wij als rechtstreeksch bezit vorderden; wat wij krachtens bondgenootschappelijke verdragen met inlandsche vorsten bezaten; wat onze territoriale grenzen waren of door welke regelen wij onze verhoudingen tot de onderdanen van andere staten, deze zeeën bezoekende, beheerschten; en in hoever wij hunne rechten als onderdanen dier staten beperkt beschouwden. Zonder omtrent deze punten eerst ophelderingen te ontvangen, kon er geene voldoende basis van onderhandeling zijn; doch afgescheiden daarvan, waren er twee punten, verklaarde de memorie, die de Britsche regeering in geen geval zou wenschen op te geven:

1° Zij kon niet berusten in eene feitelijke uitsluiting of eene loutere incidenteele toelating van den Britschen handel over de gansche onmetelijke uitgestrektheid van den Indischen archipel;

2° Zij kon er niet in toestemmen, dat de rechtstreeksche handel van Groot-Britannië met *China* zou worden blootgesteld aan al de blijkbare gevaren en nadeelen, die, vooral in tijd van oorlog, zouden voortvloeien uit het feit, dat de sleutels van de straten *Sunda* en *Malakka*, zonder uitzondering, in de handen van de Nederlandsche regeering bleven.

Wanneer deze twee beginselen onzerzijds werden aangenomen, dan konden wij er op rekenen, dat Engeland aan onze wenschen tot vriendschappelijke oplossing der geschillen halverwege zou tegemoet komen; eene vriendschappelijke gezindheid, die immers reeds gebleken was, herinnerde de memorie andermaal, uit de ernstige afkeuringen, die Raffles waren te beurt gevallen. Doch indien Nederland niet naliet van verdere militaire bezettingen af te zien, zóó dat wij redelijken grond van ongerustheid voor den Britschen handel in deze zeeën bleven geven, dan zou geene wel-

willendheid de Engelsche regeering kunnen leiden tot den voortduur van vriendschappelijke betrekkingen in dat deel der wereld. De memorie drukte de verwachting uit, dat, dank de wijsheid en bezadigdheid van beide regeeringen, de onderhandelingen zouden slagen, waarvoor van Engelsche zijde de basis zou zijn: voldoende waarborgen te erlangen in het belang der handelsvrijheden van de Britsche onderdanen, zonder te komen tot een feitelijken strijd met Nederland over militaire en politieke heerschappij in de Oostersche zeeën. Om alzoo de oppermacht aldaar te houden, zonder een aanhoudend streven van Engelsche zijde naar vestiging en gezag, moest Nederland aan Groot-Britannië zulke geriefelijkheden voor zijn handel verstrekken, daaronder de toelating van *consuls* begrepen, als de billijke wenschen der Britsche onderdanen konden voldoen. Kwamen daartoe op eene vrijzinnige en afdoende wijze, dan zou de heerschappij van iedere mogendheid eene bron van kracht en voorspoed voor elkander zijn; zoo niet, dan zouden vroeg of laat beide machten in strijd komen en beiden zouden onvermijdelijk lijden, wanneer de vriendschap en overeenstemming verstoord werden, die hare betrekkingen onverbrekkelijk behoorden te hechten op ieder deel van de aarde. —

Het blad was dus omgekeerd: de beleediger sloeg den toon van beleedigde aan. De memorie doet mij denken aan de pogingen, waarvan men weleens hoort, tot vergelijk van den Pauselijken Stoel met niet-Roomsche volken; het luidt dán: wij zullen alles voor u zijn, maar buig eerst in alles! *Buigen of barsten*, dat inderdaad was de grondtoon van het stuk, te schreeuwer, wijl het slechts eischen wist te stellen, die over het geheel genomen door geene daad der Nederlansch-Indische regeering werd gerechtvaardigd en die men in enkele opzichten evenzeer aan de Britsche regeering zou kunnen stellen, zonder dat zij ooit in staat zou blijken er aan te voldoen. Of waren dan *hare* rechten tegenover de inlandsche potentaten enz. zoo boven bedenking, stond het Groot-Britannische koloniaal gebied in de toekomst *haar* dan zoo helder voor den geest, dat zij zich in staat zoude zien hare rechten te omschrijven: *nu* en voor *altijd*? De memorie zeide een en andermaal — alsof het ons eene enorme voldoening moest schenken! — dat Raffles' handelingen zoo dikwerf waren afgekeurd; ja, maar *met woorden*. Doch om niet te spreken van geldelijke vergoedingen, die zeker in dergelijke gevallen door Engeland zouden zijn gevorderd, er ware voor ons slechts ééne voldoening geweest — en deze had de

telkens zijne bevoegdheden overtredende, onze regeering brutaliseerende ondergeschikte ten volle verdiend — namelijk Raffles' terugroeping. Bij eenige oprechte neiging om de gevoelens van eene weliswaar kleinere, maar dan toch met Engeland in vriendschap levende natie te eerbiedigen, had men slechts door diens ontslag kunnen toonen, dat men verre wilde blijven van dezen leugengeest, die in alle normale verhoudingen tusschen de beide natiën, zoomede tusschen ons en onze vazallen, den brand stak. En tegenover deze ellendige ervaring, nog onder den gloed der ergernis hierover, bracht men den eisch voor om zelfs de mogelijkheid toe te laten van als consuls zulke onwaardige vertegenwoordigers binnen ons eigen gebied te dulden! Men kon niet berusten, zeide de memorie, in feitelijke uitsluiting; doch door geen enkel feit werd die uitsluiting bewezen; niettemin heette dat het motief der tegenwerkende Engelsche handelingen en eischen.

Canning, in 1824 als minister geroepen om het destijds met Nederland gesloten tractaat in het parlement te verdedigen, erkende met zoovele woorden, dat al het geschreeuw over de inhulige neiging der Nederlanders, ten slotte hem gebleken was op *niets* te berusten. Te vergeefs had hij geroepen, verklaarde de minister (a), om werkelijke bewijzen; hij was slechts beantwoord geworden, luidde zijne verzekering onder het gelach der toehoorders, met eene duistere herinnering aan *den moord van Amboina!*

Het was inderdaad een argument geweest, dat in die dagen druk opgang had gedaan. Is Salmond gevangen genomen door Muntinghe, dd. 5 Augustus 1818 schrijft Raffles aan den commissaris, dat men nu alles van ons Hollanders verwachten kon „even a repetition of the proceedings at Amboina” (b)! — Heeft Wolterbeek het Farquhar-contract van Linga-Riouw vernietigd, het *Calcutta Journal* van 5 Februari 1819 schettert daartegen in: „They are taking possession of all the ports in Borneo, Sumatra etc. so as to form the same system of arbitrary exclusion which they exercised ever before the last century, the barbarities, of which, particularly those practised at Amboyna, can never be forgotten. It was here that in 1624 they first tortured and then murdered the English”!! (c). — Moeten we door onderhandelingen

(a) Zie bl. 84 van D. C. Steijn Parvé's *Handelingen van Sir James Brooke op Borneo* (1859).

(b) Zie *Palembang* bl. 685; ov. 355.

(c) Zie M. R. bl. 38.

het wederrechtelijk genomen Singapore terugkrijgen, de *Asiatic Journal* van medio 1821 prikkelt de zenuwen der menschlievende Engelschen met zijn „Barbarous proceedings against the English at Amboyna” (a) En tot den *huidigen* dag herhalen de Engelsche publicisten in hun laffen Jingo-onzin dat thema. Hoor *Boulger* in zijn leven van *Raffles*, bl. 293, „The massacre of Amboyna in 1624, with the impaling of the English prisoners, stands on a par with the Black Hole tragedy in Bengal”!! Hoor *Egerton*, ook in zijn leven van *Raffles*, bl. 33: „Englishmen, in the East especially, had no cause to love the nation, which had been guilty of the massacre at Amboyna”. ’t Is fraai; vooral in levensbeschrijvingen van *Raffles*, in boeken over *Builders of Greater Britain* schijnen zulke scheldpartijen niet te mogen ontbreken. „Perhaps”, zegt diezelfde *Egerton* op bl. 60, „as a nation we are somewhat inclined to pharisaical thanksgivings on our superiority to our neighbours”. Hm, *somewhat perhaps*!

Natuurlijk, dat de positie der Britsche handelshuizen in het Nederlandsch geworden Indië er niet beter op was geworden: waar men ten behoeve van den Britschen handel differentieele rechten had geheven, waar gedurende den langdurigen oorlogstijd alle mededinging te zijnen gunste was uitgesloten (b), traden in de plaats mededingers, die nu met verschillend recht werden bevoordeeld ten koste van den Britschen handel. Doch dit was destijds eenmaal het systeem der gansche beschaafde handelswereld; bij de teruggave onzer koloniën wist men natuurlijk, dat deze omkeer moest volgen. Er lag daarin niets bijzonders, zóó weinig, dat de Engelschen in Vóór-Indië met hunne rechten ons bestaan er onmogelijk maakten; dat *Raffles* zelfs tractaten deed sluiten, die slechts toelating van Engeland door de inlandsche staten veroorloofden. Zijne vrienden schreven hem uit Engeland, dat onze contracten vrijzinniger waren dan de zijne; en als hij, ter verdediging, hierop overlegde eene Engelsche ver-

(a) Zie bl. 331 hiervoor. Verg. *Van de Graaff*, dl. I bl. 187—188.

(b) „The mistress of the seas obtained a monopoly of the carrying trade. Other nations could only obtain the produce of foreign countries through British shipowners, or on conditions determined by British statesmen. In one sentence, twenty years of war had concentrated the trade of the world in the British empire.” — *Spencer Walpole: A history of England from the conclusion of the great war a° 1815* (1878): Dl. I bl. 399, betreffende het jaar 1816.

taling van Wolterbeek's contract met Linga (a), werd eerlang door het bestuur te Londen naar Indië geschreven, dat die vertaling niet deugde (b)!

Wat werd er eindelijk van het argument voor het behoud van *Singapore*, in het belang van den Britschen handel met *China*? Nog daargelaten hun wachtpost op *Poeloe Pinang*, wat konden wij, armen! zelfs in tijden van oorlog tegen dien handel doen? „Toen ik dit las”, schreef Elout in zijne nader te noemen *Consideratiën* van November 1819 (c), „dacht ik om Van Beuningen, die toen ter tijde zeide en kon zeggen, dat zijne meesters de sleutels van de Sond hadden. Nu niet zoo — en zoo wij dan gezegd worden de sleutels van straat Sunda en Malakka te hebben, zoo geloof ik dat het Britsche Gouvernement ter bekwamer tijd de daarop passende loopers gebruiken zou.”

Wèl had minister Van Nagell reden om over de Britsche nota, waarvan elke zinsnede slechts aanmatiging en willekeur ademde, zich ongerust te maken en Fagel dd. 31 Augustus 1819 te schrijven, hoe weinig hij zich verbergen kon, dat Raffles zoo langzamerhand zijn doel bleek te bereiken om Engeland tegen ons in het harnas te jagen (d).

(a) „Your mention”, schreef Raffles uit Benkoelen dd. 25 Mei 1821, „the Dutch treaty with Rahmet Shah of Lingin, and say it is more liberal than ours: either the Dutch have foisted upon you a false copy of the treaty, or you must have read strangely. I have, however, a copy of the true treaty...” *Memoir* Uitg. 1830 bl. 496; in de Uitgave van 1835 dl. II bl. 190 weggelaten!

(b) „The translation of the Djohor treaty, enclosed in sir T. Raffles' despatch to us of the 3rd March 1819, was evidently erroneous”. Brief bijl. 62 S. P. § 12.

(c) *Bydr. E.* bl. 57.

(d) „Je vous envoie mon cher Monsieur un paquet adressé à lord Clancarty, mais que je vous prie de remettre à lord Castlereagh, qui voudra bien l'ouvrir; c'est une réponse au Mémoire, qui m'a été remis sur les affaires de l'Inde. — Vous trouverez les copies de ces deux pièces ci-jointes pour Votre information particulière et vous y verrez que Vous aurez de la besogne. Avec tout cela je ne puis me dissimuler que le Sr Raffles est parvenu, jusqu'à un certain point à son but et a donné l'alarme au cabinet Britannique sur nos vues; il est essentiel de travailler à rectifier ses fausses insinuations, et à bien persuader que nous n'avons aucunement l'ambition dominatrice que le dit Sr Raffles nous attribue. Cet homme est un Erostate et cherche à brouiller pour se rendre intéressant — et s'il m'est permis d'énoncer que quand on veut de bonne foi s'entendre, il faut toujours éviter d'employer de pareils agents.” *B. Z.*

Toen minister Van Nagell met den in den tekst te noemen contra-memorie

De minister had denzelfden dag onderteekend eene voor Clancarty bestemde *contra-memorie*, nadat 's Konings welmeenende er over gevraagd en het advies van zijn ambtgenoot Falck over Clancarty's stuk ingewonnen was (a).

Het Nederlandsche antwoord mocht even bondig als waardig heeten (b). Gematigd was het mede, zeker zéér gematigd; doch wat viel anders te zeggen tegen eene machtige grootheid, die, in diplomatische vormen gewikkeld, ons een *buigen of barsten* had toegevoegd?

De Koning, gaf de nota te kennen, had met groot genoegen vernomen, dat het denkbeeld ter herziening van het tractaat van 1814 nu ook bij de Engelsche regeering had ingang gevonden: noch tegen de keuze der plaats (*Londen*), noch tegen die van de maand (*November*) was bezwaar. Wat aanging de beschrijving onzer rechten en aanspraken, Nederland zou zich daarover vrijzinnig en openhartig uitspreken; maar er moest gewacht worden op de terugkomst in den loop des zomers van den heer Elout uit Indië, van wiens hand een in bijzonderheden afdalend rapport kon verwacht worden. Doch reeds nu verklaarde de minister in de gelegenheid te zijn tot het geven der algemeene verzekering, dat noch in de instructiën van Commissarissen-Generaal, noch in hunne maatregelen ooit eenige toeleeg was geweest om andere volken, en speciaal de Engelschen, van de vaart in den Oosterschen archipel uit te sluiten of het Nederlandsche gezag uit te breiden buiten de grenzen van hetgeen krachtens vroegere verdragen met inlandsche potentaten bezeten was. En wat betrof de *sleutels*-quaestie, die staat

gereed was, bevond zich gezant Clancarty aan de overzijde van het Kanaal, waarom onze minister het stuk derwaarts zond. — Het slotgedeelte van het in deze noot aangehaalde schrijven bracht ik reeds in herinnering in mijne *Opvattingen*, bl. 414 (ov. 74); ik vergiste mij daar echter door ter neder te stellen, dat de brief was van Fagel aan Van Nagell; het is juist omgekeerd.

(a) „Ik haaste mij”, schreef namelijk Van Nagell den 20^{en} Augustus aan Falck, „aan Uwe Excellentie mede te deelen eene memorie, welke mij door lord Clancarty is overhandigd en die ten oogmerk heeft om tusschen de beide Gouvernemen ten onderhandelingen daar te stellen tot wegneming van de bestaande oneenigheden in de Oost-Indië.

„Uwe Excellentie gelieve de goedheid te hebben mij zoo spoedig mogelijk en met terugzending, hare gedachten nopens den inhoud van dit stuk te doen kennen, ten einde daarvan gebruik te maken bij den Koning, die begeerd heeft ons gevoelen deswegens te vernemen.” B. Z.

(b) Opgenomen als bijl. LXVI bij V. D. op bl. 285. — In mijn *Papieroorlog*, sub 69, verwijst ik abusievelijk naar bl. 286.

van zaken was immers reeds meer dan 1½ eeuw oud! Waaruit waren toenmaals de gevaren gebleken; en op welken grond kon men dan vorderen het prijsgeven van rechten, zoo langen tijd onbetwist bezeten en van groote waarde voor Nederland? Maar, besloot het ernstig protest tegen de aanmatigende memorie, waarbij de minister zich blijkbaar inbond, zoo nochtans bij nadere overweging de Britsche regeering hierop bleef staan, dan had de Koning toegestemd, dat ook dit punt een onderwerp van behandeling werd, opdat, overeenkomstig de wenschen van Z. M. en het welbegrepen belang der beide staten, *al* hunne wederzijdsche betrekkingen in de Oost-Indië op een even billijken als vasten voet wierden geregeld, en dat men daardoor zou onmogelijk maken niet alleen iedere reden van beklag, doch zelfs van achterdocht en ongerustheid.

Terwijl de vertegenwoordigers van de Britsche regeering in Azië ruzie zochten, bracht onze gezant Fagel genoegelijke dagen door op Castlereagh's buitengoed *Cray Farm*, niet ver van Londen gelegen, en waarheen de Britsche minister dikwerf voor rustige werkzaamheid zich terugtrok. Waren het wellicht de aldaar verkregen aangename indrukken, waardoor de naar Londen teruggekeerde Fagel, die andermaal als onderhandelaar voor het te herziene tractaat van 1814 zou optreden, tevens vervuld werd met groote voldoening en zelfvertrouwen over het bericht, dat de Britsche regeering tot onderhandeling bereid werd gevonden, gelijk deze gevoelens blijken uit zijn antwoord dd. 30 Augustus 1819 aan Van Nagell op diens schrijven van tien dagen te voren? „J'ai la conviction qu'il ne sera pas très difficile de faire un arrangement, qui convienne aux deux parties”, luidde de eerlang in rook te vervliegen illusie (a). Men moest hem slechts om het zaakje in orde te brengen doen bijstaan door iemand van plaatselijke Indische kennis en die even geschikt was als de man, met wien hij gewerkt had voor de uitvoering van het tractaat van 1814 ten aanzien van West-Indië; doch eigenlijk kwam het er zoo nauw niet op aan, wien men zond: „Au reste”, meende de gezant bij de voorspiegeling eener taak, die eerlang wel *zêr moeilijk*, haast *te moeilijk* zou blijken, „je ne crois pas que j'aurais de difficulté à m'entendre avec qui que se soit, que vous m'enverrez”. Over een paar dagen zou hij Castlereagh gaan opzoeken „mais j'attendrai qu'il m'en parle le premier”.

(a) Zie den brief in zijn geheel in *Oprattingen*, sub 162. B. Z.

De brief was hiermede afgesloten, toen de gezant verrast werd door de komst van Clancarty. Zonder ons antwoord op zijn memorandum van 20 Augustus af te wachten, was hij den 25^{en} het Kanaal overgestoken om zich naar Londen en vandaar denzelfden dag naar Dublin te begeven. Van het vluchtig verblijf in Englands hoofdstad op den 30^{en} maakte hij gebruik om onzen gezant een langdurig bezoek te brengen. Dit maakte een P. S. aan den voor Van Nagell bestemden brief noodzakelijk. Hij deelde er o. a. in mede, dat de Indische quaestiën breedvoerig waren besproken, en herinnerde er nogmaals aan om hem, voor de onderhandelingen, iemand te zenden van plaatselijke kennis en „*daus la même relation avec moi pour cette négociation-ci que l'a été Mr. van der Kemp pour celle des Indes Occidentales*”; m. a. w. hij wenschte geen mede-onderhandelaar om hem te steunen, doch slechts een *adviser* (a).

Met dit opgewekt schrijven kruiste zich de missive dd. 31 Augustus van *Buitenlandsche Zaken*, waarin de minister de memoriën over de Indische geschillen toezond.

Fagel ontving het pakket den 6^{en} September 1819; overeenkomstig de opdracht, zond hij de voor Clancarty bestemde stukken naar *Cray Farm* met een schrijven dd. 7 September; hij voegde er Van Nagell's briefje bij, dat immers ook over Raffles' houding handelde, aldus tevens den Britschen minister andermaal zachtkens herinnerende, wat wij eigenlijk wel dachten van het handhaven eens ambtenaars, die eene bevriende mogendheid aanhoudend vijandig behandelde, zonder dat dit door eene terugroeping gestraft werd (b). — Den 8^{en} zond Castlereagh de stukken voor zooveel noodig met veel dank terug. Hij vond de wijze, waarop onze minister van Buitenlandsche Zaken de algemeene beginselen onzer gezagsuitoefening had uiteengezet, wel wat duister, schreef hij niet ten onrechte; doch hij nam gaarne acte van Van Nagell's verzekering

(a) Mr. Johannes Cornelius van der Kemp, advocaat-generaal bij het Hoog-Gerechtshof te 's-Gravenhage (mijn grootvader), was geruimen tijd lid van de Tweede Kamer tot zijn overlijden in 1823.

(b) „My dear Lord — I herewith transmit to you the enclosed, which, although directed to Lord Clancarty, Baron Nagell wishes you to open. It contains the answer to the overtures made by Lord Clancarty on the affairs of India. I make no scruple to communicate to you in perfect confidence M. de Nagell's private letter to me, which accompanied the enclosed, requesting you to return it when you have read it.” — *Corr.* bl. 147. Ten onrechte staat daar en elders onder de brieven van Fagel, R(ober) Fagel. Deze broeder van Hendrik was gezant te Parijs.

omtrent zijne bereidwilligheid elkander te verstaan, waarvan hij zich de beste gevolgen voorstelde (a).

De bestudeering van Van Nagell's stukken, de nadere besprekingen met Castlereagh, de kunstmatige opwinding eindelijk te Londen voor het handhaven der stichting van Singapore: dit alles opende onzen gezant de oogen voor de moeilijkheid der weldra aan te vangen taak. Bij een officieel schrijven dd. 7 September 1819 bood hij een *Times*-artikel van dien dag over de stichting van Singapore aan; het was overgenomen uit het *Calcutta-Journal* van 19 Maart te voren. De voortreffelijkheid der plaats werd uitbundig toegejuicht; de pogingen der Nederlanders om Engeland uit den handel van den Oosterschen archipel te dringen, waren er door gefnuikt; men verwachtte de krachtige ondersteuning van de regeering van lord Moira voor het behoud en de ontwikkeling der nederzetting, waarmede gebroken was: "the spell of Dutch monopoly, so justly reviled and detested, and which had nearly been again established" (b). De gezant berichtte tevens (c), dat hij den brief van Van der Capellen, aan Castlereagh had laten lezen, en dat deze dien zeer goed had opgenomen. Verder zou, behalve de Britsche minister zelf, nog lord Canning als mede onderhandelaar optreden. Hij zag in de keuze van dezen staatsman, "the brilliant man", zooals Bulwer in eene breede karakterschets hem betiteld heeft (d), eene aanwijzing voor het groote gewicht, dat nu ook de Britsche regeering aan de Oostersche geschillen begon te hechten. In verband daarmede drukte hij den wensch uit, dat hem voor

(a) "My Dear Sir — I return you, with many thanks, the confidential communication, with the enclosed letter from M. de Nagell. The reply to Lord Clancarty's *note verbale* is, perhaps necessarily, obscure upon the mode of interpreting general principles, as applicable to the relative position of our interests in the Eastern seas; but, as we are agreed in the policy of some clear and friendly understanding, I willingly accept M. de Nagell's assurances as auspicious harbingers of our future hopes, and doubt not the same temper, which has carried us successfully through other matters of greater importance, will bring us, upon this subject also, to an early and satisfactory settlement." — Ook dezen brief vindt men op bl. 147 *Corr.* Beide brieven werden gedeeltelijk aangehaald door Smulders op bl. 37—38, doch welke plaats zij in den gang der onderhandelingen beslaan, treedt er minder duidelijk aan den dag, vermoedelijk wijl de schrijver niet voldoende de stukken van *Buitenlandsche Zaken* ter beschikking had.

(b) Zie het artikel in sub 45 *Papieroorlog*.

(c) Zie bijl. 4.

(d) *Characters* pag. 195.

de onderhandelingen niet slechts een administratief adviseur zou ter zijde gesteld worden, gelijk door hem vroeger voldoende was geacht, maar «une personne, dont le poids répondit en quelque sorte à celui des plénipotentiaires Britanniques». — Bij dit officieel rapport had de gezant een particulieren brief gevoegd, waarin hij nader verklaarde, wien hij daarmede op het oog had, te weten Falck, door Fagel in den brief van 30 Augustus (bl. 348) aangewezen als «très-raisonnable et bien disposé». Verder bracht de gezant in dit particulier schrijven van 7 September eene welverdiende hulde aan Van Nagell's contra-memorie, als een *wijs, gematigd, goed ineengezet* stuk; maar de publieke opinie was nu eenmaal in beweging geraakt, terwijl Raffles steeds door gehandhaafd bleef; zoo vele redenen, dat hij nu voorzag *des discussions délicates et difficiles* (a).

Inmiddels was de oud-Commissaris-Generaal Elout in Nederland teruggekomen, en door hem ter voorlichting van de regeering voor het voeren der onderhandelingen eene belangrijke nota in November 1819 afgesloten, houdende «*Consideratiën nopens de afdoening der geschillen tusschen Groot-Britannië en de Nederlanden* (b). De adviseur wees daarin o. a. op het ongewenschte om, overeenkomstig het Engelsche memorandum, onze rechten te beschrijven, zoomede om af te zien van Singapore; ook bracht hij in herinnering, dat wel verre wij gegronde klachten tot monopoliegeest en uitsluiting gaven, Raffles en zijne handlangers steeds contracten van uitsluiting aangingen en de Engelschen in hunne koloniën veel meer monopoliegeest vertoonden. Het bezit der *sleutels* op de straten Soenda en Malakka noemde Elout slechts een voorwendsel om Singapore te houden (c). Wat Clancarty's nota omtrent het toelaten van *commercial agents* betrof, Elout was, schoon noode, er tegen: geenszins uit beginsel, maar na de ervaring met een man als Raffles opgedaan, die ook *commercial agent* heette.

Hij zelf — en niet Falck — werd ten slotte de mede-onderhandelaar van gezant Fagel, terwijl wegens onderscheidene omstandigheden,

(a) Zie den brief in bijl. 5. Van Deventer, bl. CC I haalt deze laatste woorden aan, zonder vermelding van de dagteekening, doch zegt, dat Fagel ze schreef *kort daarop*, d. w. z. korten tijd, nadat hij een brief dd. 26 Januari 1819 had doen afgaan! Men lijmt de stukken zoo wel aan elkander.

(b) In *Bijdr. E.* bl. 1—59. Het in de Consideratiën voorkomend betoog over den afstand onzer factorijen in Vóór-Indië, zie *Factorijen* bl. 444 vv.; ov. 160 vv.

(c) Verg. bl. 346.

die ik in eene latere geschiedenis van het tractaat van 1824 zal verhalen, de onderhandelingen eerst aanvingen Juli 1820, die echter reeds den 4^{en} Augustus werden afgebroken, omdat men het over de rechten op Singapore niet kon eens worden, gelijk ik heb verhaald in mijn *Papieroorlog*, hoofdstuk VI. Afgesproken werd, dat ze weder opgenomen zouden worden, zoodra men nadere inlichtingen uit Bengalen had.

IV.

Ergernissen van Gouv.-Gen. Van der Capellen over de schending van het status quo.

Terwijl de Britsche bladen in Europa scholden op Nederlands hardnekkigheid tegen het afstaan van Singapore, roerde men natuurlijk ook daar en in de omstreken de groote trom, ten einde de teruggave tegen te werken.

Zoo liet zich resident Farquhar door de inlanders, en in de eerste plaats door de hoofden, die ons hadden verraden, een gemeen request aanbieden over deze geruchten, "which naturally fill our jealous hearts with terror and anxiety as well on account of ourselves and our families, as for the sake of generations yet unborn" (a). Hoe treffend niet waar, alweer die *sake of mankind!* "In fact", luidt het met vermakelijke zelfgenoegzaamheid op bl. 165 van Egerton's *Leven van Raffles*, "as has not seldom been the case in England's island history, the cause of British interests was closely connected with the cause of humanity at large."

En de resident zond het smeekschrift bij brief van 9 September 1820 naar den Algemeenen Secretaris te Calcutta, wijzende, ach ja, op den *teederen* toon van het stuk! (b)

(a) Het stuk in bijl. 6.

(b) "I have the honor to transmit for the purpose of being laid before the Most Noble the Governor-General in Council a copy and translation of a letter addressed to me by the Sultan, Tumagong and inhabitants of this island.

"The letter itself contains so direct an appeal to His Lordship's consideration, so plain explicit and emphatic altho' brief exposition of the feelings of the parties immediately interested in the ultimate fate of this Factory, that I conceive it would be quite superfluous on my part to enter into any details in elucidation of its contents, the more especially as Captain Mackenzie, Second assistant to the Lieutenant-Governor of Fort Marlbro' will have the honor of delivering this communication to you, and to that Officer in the name of His Highness the Sultan of Johore, the Tumagong and

Tegelijkertijd kreeg de regeering te Batavia een opruienden brief in handen, dien de nieuwbakken sultan te Singapore had geschreven aan onzen leenman *den sultan van Sambas*. Op ons beklag hierover te Calcutta, vroeg men inlichting aan Raffles te Benkoelen, en aan Farquhar te Singapore.

De eerste antwoordde dd. 25 October 1820 er niets van te weten, tevens verzekerende, dat al het mogelijke werd gedaan, om de Britsch-Indische onderhoorigen van dergelijk intriges nu terug te houden (a). Farquhar schreef dd. 7 November 1820 evenzeer, dat zulke daden zooveel mogelijk werden belet (b); doch in de toelichting, die hij tegelijkertijd gaf, werd erkend, dat de toemenggoeng met 's residents medeweten correspondentie had gevoerd, hetgeen op zichzelf reeds ongepast was (c); de Britsch-Indische regeering liet dit in hare bezittingen evenmin toe (d). Zij zond dan ook bij brief van 27 Januari 1821 afschrift van Raffles' schrijven naar Batavia;

inhabitants of this island. I take the liberty of referring His Lordship in Council for a mere statement of the feelings and anxieties under which they at present labour."

(a) "The orders of His Excellency in Council for restraining the Princes under our protection from communication to those in actual connection with the Netherlands Government shall be enforced as far as practicable. His Lordship in Council may be assured that as far as depends upon my authority, nothing shall occur in this part of India to create fresh dissension or dissatisfaction on the part of the Netherlands Government."

(b) "The most noble the Governor General in Council may rest assured that every possible precaution has hitherto and will continue to be observed here to guard against every cause likely to create fresh dissension or dissatisfaction between the British Government and that of His Majesty the King of the Netherlands in India; and it affords me the greatest satisfaction to be able to report that the very best understanding and friendly intercourse at present exists between Singapore and all the surrounding states as well on the peninsula as throughout the eastern archipelago."

(c) Hij schreef namelijk: "that it appears a letter was addressed to the Sultan of Sambas by the Tummongong of Singapore some time in August last year, which letter had previously been submitted for my perusal, but that no part of the contents thereof seemed to me at the time to be objectionable; of this letter the Tummongong unfortunately has not reserved a copy, so that it cannot be ascertained here whether the one referred to by the Governor General of the Netherlands possessions in India is authentic or otherwise, but the Tummongong assures me that it was the farthest thing from his intention to convey anything in that letter of a tendency calculated to create the slightest misunderstanding between the Netherlands Government and the Sultan of Sambas."

(d) Een staaltje van hare gestrenge opvatting op bl. 248 (ov. 2) van mijn hiervoren aangehaald artikel "De teruggave der Nederlandsche factorijen in Hindostan."

het blijkt echter niet, dat onze regeering over Farquhar's mededeelingen werd ingelicht. Wel ontmoette ik nog eene onbetamelijke correspondentie uit het jaar 1827 van *Sambas* en *Pontianak* met het Europeesche bestuur te Singapore, waaruit voldoende blijkt, dat dit de gelegenheid tot intrigeeren niet dacht op te geven (a).

Doch had de regeering te Calcutta, met het oog op de te Londen gevoerde onderhandelingen, uitdrukkelijk hare vertegenwoordigers verboden iets te doen, dat onze regeering tot klachten over bepaalde feiten aanleiding kon geven, de Britsch-Indische heeren achtten het niet noodig eenige kieschheid tegenover het *status quo*, hetwelk de gouverneur-generaal markies Hastings aan onze regeering toegezegd had, in acht te nemen of te doen nemen. Vandaar allerlei zaken, die het Nederlandsch bestuur moesten ontstemmen zonder dat het er iets tegen kon doen. Zoo zou den 1^{en} Januari 1823 de gouverneur-generaal Hastings aftreden. Vele adressen van waardeering en erkentelijkheid werden op het bericht hiervan den landvoogd aangeboden, maar niet slechts van zuiver Britsch-Indische plaatsen, als Madras, Bombay, Cawnpore, Pinang, doch ook van *Singapore*. Het stuk was geteekend door Raffles en een 40tal andere Europeanen, door den z.g. sultan en den toemenggoeng van Singapore; eindelijk door de hoofden der verschillende klassen van Inlanders, Chineezee, Siameezee, Javanen, Maleiers, Arabieren „and others now established at that

(a) De broeder van den sultan van *Sambas* schreef namelijk dd. 26 Februari 1827 aan den „gouverneur” van Singapore:

„The prosperity of Singapore, the number of strangers resorting thither, and the fame of your name and Government is reported far and wide, and has excited in me a desire, 'ere long, to pay you a visit, and to show my face (make my obeisance) to you.

„I am sorry that I have no other token of my respect to send to you than a boy, and a diamond button, the boy can serve you as a keeper of cattle, and the diamond may answer as a present to some one.”

En de sultan van *Pontianak*:

„We beg to inform you that we have sent our brother, Sherif Ismael, with a small prow on a trading voyage to Singapore. If he should arrive at that place in safety, having no one there to whom we can recommend him, and he being still young and inexperienced, in case of any sickness or difficulty happening to him, we beg the favour of you to render him any needful counsel and assistance.

„No token of respect accompanies this to our Honorable friend, but our best wishes for his long life and prosperity.”

Besloten werd de beide schrijvers te antwoorden, den bediende zijne vrijheid te schenken en de diamant, als naar gewoonte, te verkoopen ten bate van den lande.

interesting and rapidly improving settlement", berichtte *The Asiatic Journal*, dat het adres met 's landvoogds dankbetuiging opnam (a). Weidde het uit over Singapores bloei, "under your Lordship's auspices, and maintained against jealous rivalry by the vigour and firmness of your counsels" (b) — het leek wel ironie, tegenover 's landvoogds weifelende houding bij het vernemen van het feit der bezetting (c) — de Britsche gouverneur-generaal vond het volstrekt niet noodig, om, zoolang de zaak dan toch nog niet beslist was, eenige bescheidenheid jegens den gekrenkten nabuur in acht te nemen. Hij verklaarde, in zijn antwoord aan die lieve menschen, Singapores ontwikkeling uit het vertrouwen in de Britsche staatsmanswijsheid: "since nothing could induce settlers to flock thither from other quarters, but their sense of the security and superior advantage, which they would enjoy under British rule"; elk woord was als het ware eene verzekering, dat Singapore ten eeuwigden dage Engelsch zou blijven! (d)

Raffles bevond zich inderdaad destijds weer te Singapore, hetgeen ons bestuur te Malakka als altijd met zorg voor zijne streken vervulde. "Nieuws is er hier op Malakka niet", schreef de translateur Van Angelbeek dd. 27 Februari 1823 aan zijn neef, het lid in den raad van Indië Mr. H. J. van de Graaff, "als dat Raffles zich te Sincapore ophoudt, en waarschijnlijk het een of ander voor ons schadelijk oogmerk heeft, bijaldien hij slagen kan dit ten uitvoer te brengen. Het doet mij veel genoegen, dat wij hem ten opzichte van Siak toch de pas hebben afgesneden."

Verschillende redenen hadden den luitenant-gouverneur aanleiding gegeven om in het laatst van 1822 zijne stichting opnieuw te bezoeken. In de jingo-geschiedenis van *Greater Britain* beslaat een dezer redenen eene weinig hartverheffende bladzijde, wijl de schrijvers wel gevoelen, dat zich de gewone geschiedenis herhaalt van eene door leugens gedekte wandaad, waarvan de bedrivers ten slotte de hoogste onaangenaamheden krijgen over de vruchten van den roof. Toen namelijk Raffles en Farquhar samenspanden tot den tocht, die met de inbezitneming van Singapore eindigde (e), had de laatste reeds verlof naar Europa genomen, doch was ten slotte door Raffles over-

(a) In dl. XVI (1823) bl. 72.

(b) Zie het adres in bijl. 7.

(c) Zie S. P. bl. 419 en 421; ov. 31 en 33.

(d) Zie het antwoord in bijl. 8.

(e) S. P. bl. 407; ov. 19.

gehaald om *tijdelijk* nog wat te blijven, teneinde aan de stichting van Singapore mede te werken. Dientengevolge was Farquhar daar als resident opgetreden. Doch zoo langzamerhand kregen beide vrienden verschil over de manier van besturen, hetgeen tot toenemende verwijdering leidde, en eindelijk Raffles aan Farquhar deed vragen, *wanneer hij aan zijn plan tot verlof zou gevolg geven*. Farquhar wilde er echter niets meer van weten, waarop Raffles zich naar Singapore begaf en hem er ontsloeg op den 21^{en} Maart 1823; zijn ontslag werd ten slotte gerekend in te gaan dd. 23 October 1820! (a). „This was”, zeggen de heldenbeschrijvers, „a regrettable ending for the relations between the Founder and the first Resident of Singapore.”

Tegelijkertijd nam de luitenant-gouverneur, in afwachting der komst uit Bengalen van den heer Crawford, het bestuur in handen, ten einde, door het uitvaardigen van allerlei belangrijke verordeningen en door het afstaan van gronden, de toekomst der jeugdige kolonie nog meer te verzekeren. Wèl hing daarover nog altijd als eene schaduw de mogelijkheid der teruggave aan Nederland, doch Raffles verkeerde daaromtrent in de beste verwachtingen. „I have, however”, schreef hij immers 30 November 1822 over deze mogelijkheid aan de hertogin van Somerset (b) „very little uneasiness on the subject, as I think it now nearly impossible to dispossess us; and the time for my going home now draws so nigh, that I shall be able to fight the battle out in England, upon more equal ground than I have been obliged to do here” (c).

In dat vertrouwen vaardigde hij instructiën dd. 4 November 1822 uit voor de ontwikkeling en de verfraaiing der stad (d), terwijl hij op groote schaal verkooping van grond aankondigde. „I am now busy”, berichtte Raffles dd. 4 December 1822 aan Murdoch, „in allotting the lands and laying out the several towns, defining rights, and establishing powers and rules for their protection and preservation. I have been a good deal impeded, but the task, though an arduous and serious one, is not one that I find unpleasant. What I feel most is the want of good counsel and advice, and of sufficient confidence in my own experience and judgment to lay down so broad and permanent a foundation as I could wish. I have already upwards of 10000 souls to legislate

(a) Zie *Egerton*, bl. 216—219; *Boulger*, bl. 328—329.

(b) Verg. het over den hertog medegedeelde in *Opvattingen* bl. 401; *ov.* 61.

(c) *Memoir*, 1^e Uitg. bl. 525; 2^e Uitg. dl. II bl. 242.

(d) Zie de instructie op bl. 280 *Egerton*.

for, and this number will, I doubt not, be increased during the next year. The enterprize and activity which prevails are wonderful, and the effects of a free-trade and liberal principles have operated like magic. But that the past prosperity of the place may not prove ephemeral, it requires that I be the more careful in what I do for the future; for if the past, under all our uncertainty of possession, has so far exceeded my expectations, what may not be calculated upon hereafter, when our principles are better understood, when our possession is considered secure, and when British capital and enterprize come into full and fair play!" En dd. 10 December 1822 aan een ander correspondent: "My time is at present engaged in remodelling and laying out my new city, and in establishing institutions and laws for its future constitution; a pleasant duty enough in England, where you have books, hard heads, and lawyers to refer to, but here by no means easy, where all must depend on my own judgment and foresight. Nevertheless I hope that though Singapore may be the first capital established in the nineteenth century, it will not disgrace the brightest period of it. You will be surprised to hear of the value of land here. A few spots of ground hitherto considered of no value, and passed over by the local resident, sold in the course of an hour for upwards of 50000 dollars. You will perceive that I have been very cautious in wording the grants of land, so as not to alarm the anti-colonists at home." (a)

Nu oordeelde de regeering te Batavia, die van deze handelingen het een en ander had vernomen, dat verkoop van grond niet had mogen voorkomen, zoolang het recht op Singapore eene hangende quaestie was. De ergernis vermeederde door de stellige tijding, dat te *Djohor*, hetwelk we nominaal nog steeds onder ons gezag beschouwden, ook de *Engelsche vlag* was *geheschen*.

Het besluit van 6 Mei 1823 N° 17 was er het gevolg van. De regeering zou eene commissie naar Malakka en Riouw in onderzoek zenden, speciaal ten einde er achter te komen, wat van die Djohorsche historie waar was; maar tegelijkertijd zou de regeering te Calcutta over de beide zaken geïnterpelleerd worden (b). Dit laatste geschiedde bij een schrijven van denzelfden dag. Gelijk de Calcuttasche regeering dd. 31 October 1823 naar Londen berichtte,

(a) Zie de correspondentie in *Memoir* 1^e Uitg. bl. 531—532; 2^e Uitg. dl. II 251—252.

(b) Men zie het belangrijke besluit in bijl. 9.

bracht onze gouverneur-generaal „vehemently” zijne bezwaren in; de brief getuigt inderdaad van eene groote, maar volkomen gerechtvaardigde bitterheid (a). De landvoogd wilde dan ook niet op antwoord wachten voor het nemen van plaatselijke maatregelen. Bij een besluit van 3 Juni 1823 werden toch in commissie gesteld de schout-bij-nacht *Jhr. Melvill van Carnbée* en de raad van Financiën, directeur der inkomende en uitgaande rechten *Wappers Melis* (b), terwijl hun als secretaris werd toegevoegd de hoofdcommies op het gouvernementsbureau te Malakka *E. van Angelbeek*, mannen „distinguished for their talents and knowledge”, luidt het in een rapport van Crawford. De heeren kregen mede eene openbare en eene geheime instructie. Volgens de eerste moest men o. a. nagaan de verschillende verhoudingen, speciaal ook wat den handel betrof. *Singapore* mochten zij echter niet bezoeken, evenmin corresponderen met de autoriteiten aldaar; verder hadden zij sultan Abdoerrahman tot inkeer te brengen. Gelijk ik namelijk op bl. 317 mededeelde, had toekoe Poetri de regalia in bezit genomen, hetgeen ten slotte Abdoerrahman zóo baloorig zeide te maken, dat ook hij ons feitelijk verliet, door namelijk reeds in 1821 zijne residentie *Linga* vaarwel te zeggen en zich te *Trenganoe* op het schiereiland Malakka schuil te houden. Hij had verklaard niet meer naar *Linga* te willen terugkeeren, m. a. w. zich onder ons gezag te stellen, alvorens hij in het bezit was van de regalia. Het waren echter slechts praatjes. Immers dd. 13 October 1822 slaagden wij er in om de stukken met geweld in bezit te krijgen en ze naar Tandjong Pinang op Riouw over te brengen (c); doch wel verre, dat de kennisgeving hiervan aan Abdoerrahman er toe leidde, dat de sultan terugkwam, was hij, niettegenstaande onze aanzoeken, op *Trenganoe* blijven hokken. Hem nu goed- of kwaadschiks er vandaan te halen, moest de commissie mede beproeven. (d)

De geheime instructie was lang niet onaardig, omdat ze eene waardige voortzetting beloofde te zijn van den reeds genoemden *Papieroorlog*. Zoo inderdaad de Britsche vlag te Djohor bleek geheschen, moest natuurlijk worden *ge-pro-tes-teerd*; en verder diende men te trachten om onder verwisseling met de Nederland-

(a) Zie bijl. 10. Den brief vindt men, doch uit het Fransch in het Engelsch vertaald, bij de *Bisschop*-stukken.

(b) Op daggelden van f 50.

(c) Zie *Netscher* bl. 277.

(d) Zie de openbare instructie in bijl. 11.

sche vlag „behendiglijk” de Britsche *weg te nemen*! Slaagde de commissie daarin, dan moest ze het dundoek „met een beleefden brief” aan het bestuur te Singapore terugzenden. Dus toch correspondentie houden. (a)

V.

Nieuwe ergernis over Raffles' komst te Batavia.

In dezelfde maand Juni 1823, dat alzoo de commissie werd ingesteld om na te gaan, wat te doen viel tegen „de nieuwe beleedigingen”, die Raffles en de zijnen onze regeering hadden aangedaan (b), deed de luitenant-gouverneur het bestuur van Singapore over aan den nieuwbenoemden resident, den bekenden *John Crawfurd*, terwijl nu ook de residentie, los van Benkoelen, rechtstreeks onder Calcutta werd gebracht. Raffles, met de brutaliteit hem eigen, gaf aan de regeering te Batavia, ofschoon hij zeer wel wist, dat we geenerlei correspondentie met Singapore onderhielden, van deze bestuursverwisseling kennis. Onze regeering zond het stuk terug onder mededeeling, dat het Nederlandsche gouvernement niet de wettigheid der bezetting, en dus evenmin een Engelsch resident van Singapore kon erkennen.

Vervolgens scheepte zich Raffles met zijne vrouw van Singapore in, om via Benkoelen naar Europa zich te begeven; doch alvorens zoover te gaan, werd weder een *coup de théâtre* bedacht.

Kieschheid en bescheidenheid hadden den luitenant-gouverneur tegen elken prijs moeten weerhouden Batavia aan te doen, waarvan hij de regeering gedurende vier jaren had belogen, had belasterd en in wier gebied hij herhaaldelijk als een roover was gevallen of dat had doen schenden; maar bij Raffles was voor dat gevoel nooit plaats.

„For the purpose of landing some consignments from Bengal”, kwam hij den 25^{en} Juni 1823 ter reede van Batavia; er bleken *twee à drie dagen* — ten slotte werd het eene week — noodig om het eenvoudige werk te volbrengen. Hij berichtte zijne komst aan den heer Van der Capellen, onder mededeeling — bij deze menschen

(a) Zie de geheime instructie in bijl. 12.

(b) De aangehaalde woorden in een op bl. 383 aan te halen brief over de zaak dd. 13 November 1823 van den minister Falck aan onzen Koning. B. Z.

zijn altijd vrouwen en kinderen mede in de avonturen — dat mevrouw Raffles onderwijl van boord zou gaan „as lady Raffles is in a very delicate health and suffers much at sea”.

Te Batavia waren natuurlijk nog vele bekenden uit den tijd van Raffles' gouvernement. Niets natuurlijker dus, dat deze menschen op het vernemen van zijne komst, hem kwamen bezoeken; het zou van hen wel zéer karakterloos geweest zijn, indien zij zich daarvan hadden onthouden. Doch alsof het iets zeer bijzonders was, heette het later in de *Memoir* (a): „the people of the island were not to be restrained; and he there held (*nl. op zijn schip*) as it were a continual lever every day, people of all ranks flocking to him”.

Door Raffles was, gelijk ik zeide, aan onzen gouv. gen. zelf geschreven. De heer Van der Capellen, die nog die „nieuwe beleedigingen” door het schenden van de goede trouw zoo diep gevoelde, had desverkiezend den brief door een zijner secretarissen kunnen doen terugzenden met een renvoi, houdende de korte mededeeling, dat Zijne Excellentie in geene particuliere briefwisseling met hem wenschte te treden en dat voor officieele correspondentie hij zich tot de betrokken autoriteiten had te wenden; de heer Van der Capellen had ook den brief minachtend ter zijde kunnen leggen en dus geheel onbeantwoord laten. In plaats van een en ander antwoordde hij hem bij een briefje, gedagteekend Batavia 25 Juni 1823. Hij schreef hem terecht, dat hij zich ten zeerste verwonderde en dat deze komst, na al hetgeen sinds 1818 gebeurde, vermeden had kunnen en moeten worden; verder, dat nu mevrouw Raffles ongesteld was, de heer Van der Capellen te zeer deze reden eerbiedigde, om niet ook toe te laten, dat de heer Raffles mede van boord kwam, doch dat het hem, Gouv. Gen., speet, niet aan den heer Raffles die beleefdheden te kunnen bewijzen, welke het den landvoogd anders een genoeg en heette te zijn aan hooge bezoekers te bewijzen.

Of de brief nu werkelijk in zoo „very bad French” was geschreven, gelijk Boulger opmerkt (b), wensch ik in het midden te laten; doch voor den onbevungen lezer is overigens in dat stuk niets, absoluut niets, dat min waardig of verkeerd gezien mocht geacht worden; het was een volkomen waarheidlievend, correct schrijven aan iemand, wien men in beleefde termen zijn gemis

(a) Uitg. 1830 bl. 554; Uitg. 1835 dl. II bl. 295.

(b) Bl. 290.